

KARINTHY FRIGYES

TANÁR ÚR KÉREM

(1916)

TARTALOM

BEVEZETÉS
REGGEL HÉTKOR
ELKÉSTEM
ELADOM A KÖNYVEM
A JÓ TANULÓ FELEL
A ROSSZ TANULÓ FELEL
A BUKOTT FÉRFI
MAGYAR DOLGOZAT
I. HÁROMNEGYEDES DOLGOZAT
II. EGYFELES DOLGOZAT
RÖHÖG AZ EGÉSZ OSZTÁLY
KÍSÉRLETEZEM
MAGYARÁZOM A BIZONYÍTVÁNYOM
A LÁNYOK
NAPLÓM
LÓGOK A SZEREN
A VÉSZTANÁCS
HAZUDOK
TANÍTOM A KISFIAMAT
ELNÖKÖLTEM AZ OSZTÁLYVIZSGÁN
SZERETEM AZ ÁLLATOT
A PAPÁM

BEVEZETÉS

Az udvaron keresztül belopóztam - fél tíz után járhat az idő, most a folyosók kihaltak és konganak, csak néha, mikor egy becsukott ajtó előtt elmegyek, csap ki felém a zümmögés és egyszerre mélyen és igen komolyan elszorul a szívem. A második emeleten, jobbra a tanári szoba mellett, a VI-ik b) osztály ajtaját kinyitották, levegőzés miatt. Leveszem a kalapomat, zsebre teszem. Aztán óvatosan bemegyek az ajtón, félrefordított fejjel meghajtom magamat a katedra felé és nesztelen léptekkel hátravonulok. Az utolsó padban, a kályha mellett, üres egy hely. A tanár nem nézett rám, rendben van, legyintett egyet, azt hitte, idetartozom, én vagyok az, aki öt perccel előbb kiment. Nesztelenül megkerülöm a köpőládát és a szemétkosarat. Rálépek egy fél kiflire, óvatosan megfordulok és beülök az utolsó padba. Vörösesszőke, szeplős fiú ül mellettem - oh igen, oh igen - és majdnem felkiáltok örömben, meglepetésben, boldogságomban: hiszen ez a Büchner! - milyen, milyen régen nem láttam, hol jártam én, istenem, milyen borzasztó álmaim voltak. De most itthon vagyok megint, a jó, igazi valóságban, az én valóságos életemben, amiből nem volt jó kimenni - oh, itthon vagyok, én vagyok az, Karinthy Frigyes a hatodik béből, hát persze, mi csoda ostoba álom volt az. Egyszerre minden szag ismerős: remegve nyúlok be a padba és kihúzok egy füzetet. Egy pillanatig káprázik a szemem, de aztán világosan elolvasom: az én nevem, hatodik bé, magyar dolgozatok.

Büchner, édes Büchnerkém, hogy vagy, te drága, vörös ember. Büchner kissé csodálkozva néz rám, nem érti, minek örülök úgy, hogy értené! Pszt, mondja, meglök, és mérgesen néz rám oldalt. Persze, én itt lármázok, mikor odakint felelnék - ki felel? ahá, a Steinmann, a Bódog! - és aztán! Neki lesz baja belőle! De édes Büchnerkém, nem érted, alig tudok uralkodni az örömömön. Büchner nem érti, hogy lehet valaki ilyen marha, aszongya, minek röhögsz úgy, tudod, hogy pikkje van rám, azt hiszi, én bolondozok és azon röhögsz. Különben pedig miért nem férsz a bőrödbe? Pszt, lassan beszélj.

Hát idehallgass, édes Büchnerkém, milyen marhaságot álmodtam - és most boldog vagyok, hogy csak álmodtam. Azt álmodtam, hogy én nem vagyok már tizenhat éves, hanem sok év telik-múlik és tudod, és sok zavaros és zagyva dolog jön, egészen másképpen, mint ahogy én most elképzelem. Tudod, álmomban leérettségiztem, képzeld (na és örülsz, hogy csak álom volt, te hülyőke, bár már túl volnánk rajta!) -, szóval leérettségiztem, és kiléptem az élet iskolájába, amiről Lenkei tanár úr szokott beszélni. Bizony, nem is tudom, hányadik osztályába jártam az élet iskolájának, de nagyon sok osztály volt és úgy volt (pszt! ne ordíts úgy! idénéz és kihívhat, amilyen pikkje van rám!), szóval úgy volt, hogy már huszonhét éves vagyok, és ülök egy kávéházban, és nem jól éreztem magam, képzeld, pedig mostanában hogy szerettem volna huszonhét éves lenni. Szóval a kávéházban ültem, és úgy volt, hogy tényleg egy író lettem, ami lenni akartam, és már sok könyvem megjelent, és ismertem személyesen Bródy Sándort, és elfogulatlanul beszélgettem Molnár Ferencsel, és autogramot kértek tőlem, és képzeld, mégse éreztem jól magam, nem furcsa? Szóval kiderült, hogy érettségi után nem olyan jó lesz, mint hittem. És amint ott ültem a kávéházban, esett az eső, és minden szomorú volt - ekkor én egyszerre eltűnődtem álmomban, és azt gondoltam, hogy ez mégiscsak lehetetlen, hogy én már huszonhét éves vagyok, és minden így megy: - és egyszerre eszembe jutott az osztály, és hogy hiszen én tulajdonképpen a hatodikba járok, és nekem még sok dolgom van, meg kell csinálni a mértani rajzot, át kell nézнем a történelmet és közben gondolni kell a

jövőre, ami nagyszerű és csodálatos lesz, mert hiszen még csak tizenhat éves vagyok. Szóval jól átgondoltam mindent, és világosan rájöttem, hogy én most nyilván csak álmodom, és méghozzá nem valami szép és dicsőséges álmot, hanem egy elég kellemetlen és tökéletlen álmot, és hogy a legokosabb, amit tehetek, ha erőlködöm és fölébredek, és átnézem a mértant, és bejövök az osztályba. Az esős ablaküveghez szorítottam a fejem, és erősen elhatároztam, hogy most felébredek és egészen más szemmel nézem majd azt az igazi életemet, a középiskolában. Nem látom olyan keservesnek és fárasztónak és nyomasztónak; hanem figyelni fogom benne mindazt, ami benne kedély és humor és emlék és szép fiatalság: amit innen, ebből a távolságból olyan tisztán látok már - megnézek mindent jobban, mint eddig - és nektek, édes barátaim, kedves középiskolai tanulók, újra megmutatom, és figyelmeztetlek benneteket, hogy mennyi szín és furcsaság és élet mindez és mennyi emlék és mennyi remény.

REGGEL HÉTKOR

Krrr... Brrr...

Mi ez, mi ez, mi ez, ez a rettentő csengetés? Tűz van? Ezek nyilván tűzoltók... szólni kellene az Erzsinek, hogy oltsa el a lámpát, biztosan meggyulladt a kredenc.

Krrr... Brrr...

Dehogy... hiszen ez a vekker... A vekker csönget... De hiszen akkor fél hét van már... fel kellene kelni.

De hisz az lehetetlen, hiszen csak most feküdtem le. Mi van ma?

Szerda? Magyar, német, mennyiségtan, földrajz, torna. Ez öt. Rendben van! Akkor még alhatom öt percet.

Magyar, német, mennyiségtan, földtan... Tyű! Hiszen én még nem csináltam meg a térképet... Ceruzával megvan már, most ki kellene húzni tussal Magyarország határát... Tyű! Hiszen át kellene olvasni még a földrajzot és a magyart, föl kellene kelni, felelés van... felelelele... fefe...

Na - mi ez? Csak nem alszom el megint - ezt mégse lehet, felelés, Mákossy tanár úr és Magyarország határa...

Hát kérem, Bauer, csak nyugalom. Csak nyugalom, kedves Bauer, azért nem muszáj elsietni a dolgot... Nem kell kapkodni, meg lehet csinálni azt a felkelést szép nyugodtan - - biztos kézzel - - előkészítve... Zrínyi se rohant ki csak úgy az ágyból, hanem előbb előkészült... Kérem, tanár úr, én készültem...

Arra semmi szükség nincsen, hogy az ember azért mindjárt kidugja a lábát a takaró alól, ilyen hidegbe... Persze, a harisnya, az fontos, ha fel akar kelni az ember... de csak óvatosan, kedves Bauer, csak óvatosan... Így, szépen, lenyúl az ember a szék alá, óvatosan felkaparja a harisnyáját... így... behúzza szépen a takaró alá... hogy én minek dugjam azért ki a lábam?... nevetséges, itt is fel lehet húzni a takaró alatt... Na, ugye!... tyű, ott oldalt bejön a hideg... Kapitány úr, kapitány úr, léket kapott az ágy, Némó kapitány, mindjárt elsüllyed... ezt be kell tömni... hú de jó!

Na. Hát ez megvan. Fent van. Hát ez kemény munka volt, ez igen. Ezután néhány percnyi pihenés következik. Hiszen a nehezén túl vagyok, most már csak a cipő jön és a ruha, erre lehet pihenni néhány percet. Pihenni szükséges, úgyis beteg vagyok. Mélyen tisztelt tanár úr, fiam ma gyöngélkedése következtében nem vehet részt az előadáson, tisztelettel Bauer Károly.

Bár ez nem valószínű. Bár azért a földrajzot mégis át kellene nézni és kihúzni tussal... Bár miért kellene azért fölkelni... tegnap egyszer átnéztem részint, úgyis mindjárt fölkelek és megnézem, hát most már mindegy. Nevetséges. Egy oldal különben is az egész, másrészt, de azonban gyöngélekem is. Nemcsak átnézem én aztat, hanem még itt az ágyban elmondom, emlékezetből aztat, ahogy tegnap átolvastam... mert én nem henyélésből fekszem, kérem tanár úr, hanem hogy elmondjam magamban a földrajzot... nekem itt sürgős és halaszthatatlan feküdnivalóm van, itt az ágyban... ezt rögtön el kell intézni... ezt a fekvést... mert már hét óra is lehet...

Tehát Norvégiát délen határolja Dánia... nyugaton a Balti-tenger... és Dánia fővárosa... és Főváros Dániája...

Na, kezdje előlről, Bauer, maga szerencsétlen. Kérem, tanár úr, én készültem. Tudtam, de elfelejtettem. Ne feleseljen Bauer, mert magának felelnie kell, mert maga Dániából négyesre áll, és az intőkonferencia már össze is ült. Fogd be a szád, Bauer.

Igenis, az intőkonferencia ott ül már Dánia határán és tanácskoznak. Még csak a hadvezért várják, és a csatát azonnal megkezdik. Tehát mi Németalföld fővárosa? Bauer, fogd be a szájadat, és ülj ide az ágyú mellé, most te vagy az Ágyútüzér, és teneked kell megvédeni Norvégia határát. Hát jó, ha nekem kell megvédeni, adjanak mellém ezer kipróbált, derék cowboyt, mindegyik egy-egy mozigéppel, majd én megmutatom nekik. Hajrá, hajrá, derék fiúk! Fel a csatába! Adjatok egy lovat Bauer alá!

Na most!... Hadaink már bent járnak Dániában... Én azt hiszem, igazgató úr, mégiscsak ez a Bauer fogja megvédeni Norvégia határát. Mennyiségtanból rosszul áll, az igaz, de hús saslengést csinál a nyújtón, és mint fővezérnek, ez kell. Na Bauer, hát akkor csak neki, édes fiam... foglald el Dániát... így még kijavíthatod a négyesedet.

Jó, nem bánom tanár úr. Tábornoki egyenruhám megfelel? Így. Hát most utánam, fiúk. Maga, Mákossy tanár úr, maga lesz a hadsegédem... de vigyázzon, hogy mit parancsolok, és fogja be a száját... Így. Üljön fel ide hátra a lovamra, és kapja el, ha golyó jön... Majd adok én magának. Ne feleseljen, tanár úr. Tanár úr, nem készültél. Hát mondd meg, tanár úr, mi a fővárosa Dániának? Na ugye, nem tudod. Dánia fővárosa Budapest, miután én most elfoglalom, és hozzácsatolom Magyarországhoz. Ül le, tanár úr, négyest kapsz.

Hát hol is van az a Dánia? Hol is van? Az bizonyos, hogy valahol van. De nem találom. Jaj, jaj, tanár úr, nem találom Dániát, hogy foglaljam el?

Persze, hogy nem találod, gazember, miután nem húztad ki tussal Magyarország határát a térképen, hát most nem látni, hol kezdődik Dánia. A katonák ott állanak a határon, és nem mernek átlépni, mert félnek, hogy belépnek a tusba, mielőtt megszáradt.

Na megállj, te gazember Bauer, ezt te csináltad! Le a fejeddel! Le a fejeddel! Hóhér, vágja le gyorsan a fejét, azzal a cigarettavágóval!

Jaj, jaj, hóhér úr, én készültem! Jaj, Erzsi, Erzsi!...

Na, mi az, ifiúr?... Mi?! Maga még az ágyban van? Hiszen nyolc óra van már, a nagyságos úr már el is ment a hivatalba.

Tyú! Ezt elaludtuk megint!

Tyú! Mi lesz itt!! Még jó, hogy a harisnyám fent van.

ELKÉSTEM

Nyolc órakor még homályos a reggel és homályosan bukdácsolnak álmos fejemben a másnap esélyei és minden lehetősége. A középiskolai tanuló élete: nyolc éven át napról napra megújuló harcba szállás, halálos veszedelem: minden reggel pontban nyolckor, a véletlenek és ravasz kelepccék és elhatározó események hullámnzó harcterére kiront: sebeket kap, sebeket oszt, néha elvérzik. Másnap újra feltámad, kezdi előlről.

Minden reggel új fegyverzet és új haditerv. Furfangos és végtelenül komplikált megfontolás, amiben százféle ok és okozat kombinálódik.

A fegyverzet ma hiányos: éppen azért gondosan kell összeválogatni. Első óra mennyiségtan. Az irracionális egyenleteknél tartunk, de a múlt órán még nem fejeztük be. Felelés eshetősége 25-27 százalék. Ebben a kis százalékban szerepet játszik az a körülmény, hogy sokan még nem javítottak, s hogy Fröhlich megbízhatatlan jellemű, ingatag és gyenge akaratú ember, aki a múlt órán talán még maga is azt hitte, hogy jövőre tovább magyaráz, és most egyszerre, szinte öntudatlanul, felelteni kezd. Az emberi lélek mélyén vannak ilyen kóros tünetek, amikkel számolni kell.

Szerdai nap lévén, én istenem, a mennyiségtan után két óra mértani rajz. Hiányzik a szépiám, a görbe léniam is hiányzik, amit pedig ma összeírnak. Guttman ígért egy gumiguttit, azt elkérem. Vörösmarty Nyelvszépségei. Na, igen Vörösmarty Nyelvszépségei, tudom, tudom: ma ez a tét, kettő vagy semmi. Csak a másik felét néztem még át, de van két tíz perc a magyar óra előtt, az húsz perc, most, míg az iskolába érek, átgondolom magamban az első felét: nyertem tizenöt percet, azalatt beröpülöm Vörösmarty Nyelvszépségeit, elkérem Guttmanntól a gumiguttit, és még a történelmet átszaladom. A füzetem nincs meg. Tanár úr kérem, fiam ma gyengélkedett, a mennyiségteni dolgozatot nem készíthette el. Igen tisztelt tanár úr, fiam gyengéd szervezetének ápolása hosszabb időt vesz igénybe, mely idő alatt házi orvosunk a mennyiségtan-dolgozatoktól való tartózkodást ajánlotta.

Hát ez semmi. Ezek csak olyan ábrándok, megvalósíthatatlan ködképek. A rideg valóság nem az, a rideg valósághoz szívós elszántság és lélekjelenlét kell, és kell hozzá Guttman megint, akinek a füzetéből öt röpké perc alatt átírom az egészet. Bár mit ér nekem, ha megvan a dolgozat, ha egyszer a kamatos kamatot úgyse tudom, pedig ha felelés van, az csak abból van, az tiszta sor. Ne ábrándozz, hanem cselekedj!

Most pedig, ejnye, jó lesz sietni, ezzel az úrral, aki most szembejön, nyolc óra öt perckor szoktam találkozni. Hát lássuk csak, szedjük össze a gondolatainkat, mert a perc közel van. Szóval: csak a szépia kell és a lénia. Ezzel szemben Vörösmarty, mint tudjuk, klasszikus tisztaságban tartotta a nyelvet, szavai kristályos tökéletességgel - micsinálnak a szavai? Szentisten, hiszen ezt sem tudom, meg kell gyorsan nézni, micsinálnak Vörösmarty szavai kristályos tökéletességgel. És Nagy Lajos! Szentatyám, gyerünk, ne zavarjunk össze mindent. Vörösmarty kristálytisza szavakkal elkérte Guttmanntól a gumiguttit. De ha Guttman nem adja? Akkor tisztelt tanár úr, fiam ma gyöngélkedett, és nem bírta elhozni a gumiguttit. Még van egy eset hátra, hogy kigyullad valami, vagy valamelyik tanár meghalt, és hazaküldik utána az egész osztályt.

Na, mi ez? Szívem nyugtalanul kalapálni kezd. A bejárat előtt nem áll senki. Az egész épület gyanúsán, fenyegetően csendes. Csak nem?...

Nem, nem... Az nem lehet. Az csak nem történik velem. Mindenesetre jó lesz sietni.

Az első emeleten csend... Hallgatnak a falak és a lépteim konganak.

Nincs kétség benne. A szörnyű, az elképzelhetetlen megtörtént. Itt már lecsengettek.

Most még csak egy lehetőségem van: talán még nem jött be Fröhlich.

Az üres folyosókon lábujjhegyen lopózom az Osztály ajtaja elé. Fületem óvatosan tapasztom a kulcslyukra. A lemondás keserű vonása görbíti le ajkam. Odabentről egyhangú csönd beszél mindennél érthetőbben.

Hát ezen már nem lehet segíteni: talán még nem írtak be, lassan benyitok. Fröhlich egyetlen szót sem szól, csak valami kegyetlen elégtétel villan át rajta, míg szerényen és udvariasan bevánszorgok a padomba. Az osztályon az elszörnyedés halk moraja fut keresztül. Fröhlich lassan előveszi óráját és megnézi. Könyveimet belököm a fiókba. Büchner, aki mellettem ül, előrehajlik a tábla felé, az arcán a mennyiségtani tudományok iránt érzett mély és kielégíthetetlen szomjúság lángol: csak én látom, hogy a szája kissé balra húzódik, felém, és a fogai közül csak én hallom a sziszegést:

- Beírtak a hiányzók közé.

Jobbra húzom a szájam. Előremeredek, a matematikai tudományok összességével szemben táplált elfojthatatlan érdeklődés ül ki az arcomra. A fogaim közt sziszegem:

- Tovább megyünk?

Büchner balra sziszeg:

- Nem. Felelés.

ELADOM A KÖNYVEM

- Ennyi könyvet viszel máma magaddal? - kérdezi apám, s amikor én lemondóan bólogatok, a nagynéném, aki szintén jelen van, németül szidni kezdi az iskolát. Csupa svindler, drága és új könyveket szerkesztenek, amibe semmi új nincs, és rákényszerítik a szülőket, hogy megvegyék.

Bánom is én, csak az utcán legyek. Letérek a Múzeum körútra és a Károly körútra. Ez a mi utcánk: az antikváriumok egész rajvonala. Megyek előre, hónom alá csapom a füzeteket - és a könyvet, a kritikus könyvet kényelmesen átlapozom menet közben, mintha otthon ülnék. Ebben nagy praxisom van; - megyek az iskolába, és az utcán tanulok, még írok is néha.

Tehát lássuk csak. Ez a tavalyi természetrajz, ötödik kiadás, lényegesen javítva, átdolgozva. Lényegesen átdolgoztam magam is - a hátulsó fele levált, annyi baj legyen. Az első fedelen egy mértani rajz. A 178-ik lap, sajnos, hiányzik. Az Ember Csontvázára (87-ik ábra) sajnos, igen kemény ceruzával rajzoltam a cilindert és a szájába csutorát, nem lehetett kiradírozni, - a rozmárra, tavaly, mikor még ifjú voltam, és nem gondoltam a jövőre, oda meg direkte tussal festettem rá a bajuszkötőt. Dörzsöltem, dörzsöltem, az igaz, de mit ér az, a rozmár kilukadt, a bajuszkötő mégis látszik. És vajon melyik beszámíthatatlan, ostoba percemben jutott eszembe, hogy az egész 172-ik lapot kőporral bedörzsöljem, míg vékony lett, mint a selyempapír? Mert hogy az Állatvilági Statisztikai Térkép közepéből egy ötszög alakú, hosszúkás darab hiányzik, az igen, rendben van, arra emlékszem, akkor repülőgépet szerkesztettem, és kellett a kemény papír. De a tartalomjegyzéket igazán nem kellett volna körös-körül kicsipkézni, nehéz, verejtékes munkával, hogy aztán egy vékony pálcikává összesodorjam az egészet, amit képtelenség kisimítani, mindig visszakunkorodik.

Egészen véve azonban igen csinos könyv. Így egy kicsit messziről nézve, félig behunyt szemmel, nagyon takaros, rendes könyv. Na, látszik, látszik, hogy hordták, de azért olyan kedves, szerény, jó könyv. Újonnan 2 korona 70 fillér. Megmagyarázom annak az embernek, hogyha a fedelet leradírozza, eladhatja új könyvnek. Egy kicsit csal, mit tesz az? Ha ő kérdez, egy koronát kérek - ha nem kérdez, csak mond egy összeget, hússzal többet kérek, mint amennyit mondott.

Állok egy-két percig a kirakat előtt, és az üvegen át tanulmányozom a terepet. Kicsi öregember: szemüvegen át néz valami képet. Kilencven fillérért is odaadom. Komoly öreg ember.

Hirtelen nyitok be. Az öreg most beszél valakivel: oldalt néz rám, nem köszön, mikor belépek. Ismeri már az emberét. Nem zavarom, állok türelmesen, köhögök. Egyszerre végtelen, bús kishitűség tölti el a szívem, magamban szelíden, könnyes megadással simogatom az öregember lelkét. Te hideg, kemény öregember; értsd meg a szegény, szegény, szegény diákot, aki hetek óta csüggedten és reménytelenül szeretne már, oh úgy szeretne egy kis törmelécsokoládét, egy kis gumit, amiből csúzlit lehetne csinálni, egy újrendszerű matricát, egy építhető papírházat - és pénzt, sok pénzt, egy koronát, kettőt, magáért a pénzért, l'art pour l'art. Látod, én értelek téged, te öregember, tudom, én tudom, hogy magadnak is annyiban van, hogy nehéz a dolog nagyon, és hogy ez a könyv piszkos. És látod, én odaadom neked 70 fillérért.

Az öregember közben tovább tárgyal. Hozzám nem szól semmit, értjük mi már egymást: hirtelen kinyújtja oldalt a kezét, és én beleteszem a könyvet. Beszél a vevővel, megforgatja két ujjá közt a könyvet, rettenetes undorral kinyitotta... istenem... Igen, éppen a rozsmárnál nyitotta ki, és ott van a kőporos oldal. Hatvanért odaadom neki, egye meg.

Lelőki az asztalra.

- Régi kiadás - és szakadt, hiányzik.

A világ elsötétül előttem.

- Ezt használják a Markóba' ... mondom vad daccal, elszorult torokkal.

- Tudom. - És tárgyal tovább. Levegő vagyok.

Tétován, percekig állok. Embertelen keserűség ül a mellemen.

- Harmincért odaadom - szólok végre halkán.

Az antikvárius tovább beszélget a vevővel. Két perc múlva felel, mikor már nem is számítottam rá. Negyven fillér - mondja, de nem fordul felém.

Rövid számadás. Ez még a mozira se elég. De a perc elhatározó. Bátran, gyorsan, fejest a helyzetbe - utánam az özönvíz. Hirtelen előkapom a vadonatúj Stiliztikámat, ami ma is kell.

- Ezért mennyit ad?

Összesen egy korona és hatvan fillért fizetnek ki a kasszánál - oh, a Stiliztika kellett neki, a nyomorultnak, a sátánnak, az én idei Stiliztikám, azt elhiszem, kapott utána, elvitte, kikapta a kezemből, nem is volt időm meggondolni.

És most mi lesz?

Mi lesz? Mi lehet? A pénzt itt szorongatom a kezemben.

Holnap visszaveszem a Stiliztikát. Kérek ehhez a pénzhez még egy koronát léniára és visszaveszem.

Holnap elmegyek címet írni, falat hordani. Holnap beállok hajósinasnak.

Holnap visszaveszem a Stiliztikámat.

A JÓ TANULÓ FELEL

A jó tanuló az első padban ül, ahol hárman ülnek: ő a középén, a jó tanuló, Steinmann. Az ő neve nem tisztán egy ember jelzésére szolgál; - szimbólum ez a név, ahány fiú az Osztályban, annyi apa ismeri otthon ezt a nevet. „A Steinmann miért tudja megtanulni?” - kérdezi otthon harminckét apa harminckét fiútól. „Kérd meg Steinmannt, hogy magyarázza meg”, mondja az apa, és a fiú valóban megkéri a Steinmannt. A Steinmann mindent tud előre, még mielőtt megmagyarázták volna. Matematikai lapokba dolgozik, és titokzatos szavakat tud, amiket csak az egyetemen tanítanak. Vannak dolgok, amiket mi is tudunk, de ahogy Steinmann tudja, az a biztos, az az egyedüli helyes, az az Abszolút.

Steinmann felel.

Ez különleges, ünnepélyes pillanat. A tanár sokáig nézte a noteszt; halálos feszültség remeg az Osztály felett. Mikor később a francia rémuralom történetét olvastam, mikor a Bicêtre foglyai közül előszólítják a halálraítélteket: mindig így tudtam csak elképzelni. Az agyak utolsó, véres erőfeszítésben kapkodnak lélegzet után - még van két másodperc, az alatt mindenki villámgyorsan elmondja magában a mértani haladvány tételeit. Tanár úr, én készültem, mondja az ember magában. Tanár úr, fiam tegnap gyöngéledett. Az egyik lehajol a füzeté fölé, mint a strucc, hogy ne lássák. A másik merőben szembenéz a tanárral, szuggerálja. A harmadik, idegember, egészen elernyed, és behunyja a szemét: hulljon le fejére a bárd. Eglmayer, az utolsó padban egészen elbújik Deckmann háta mögé, ő nincs is itt, köszöni szépen, nem tud semmiről, őt írják be a hiányzók közé, töröljék ki az élők sorából, őt felejtsek el, béke poraira, ő nem akar részt venni a közélet küzdelmeiben.

A tanár kettőt lapoz, a *K* betűnél lehet - Altmann, aki az év elején Katonára magyarosította a nevét, e percben mélyen megbánta ezt az elhamarkodott lépést. - De aztán nagyot lélegzik: egyszerre megállnak, és a tanár becsukja a noteszt.

- Steinmann! - mondja egészen halkán és kivételesen.

Nehéz, felszabadult sóhaj. Kivételes, ünnepélyes hangulat. Steinmann gyorsan feláll - a mellette ülő kiugrik a padból, szerényen és udvariasan áll, míg a jó tanuló kimászik a padból: mint egy testőr, néma és mellékes dekoratív szereplője egy nagy eseménynek.

Maga a tanár is ünnepélyes. Oldalt ül le a székre, és összetett ujjakkal gondolkodik. A jó tanuló a táblához megy, és kezébe veszi a krétát. A tanár gondolkodik. A jó tanuló erre felkapja a spongyát, és sebesen törölni kezdi a táblát: ebben végtelen előkelőség és önérzet van, ezzel azt akarja jelezni, hogy ő ráér, hogy neki nem kell most törni a fejét, ő nem fél, ő mindig készen van, ő addig is, míg a felelés kezdődik, valami hasznosat akar csinálni a társadalomnak, ő ráér gondolni a köztisztaságra és az emberiség békés fejlődésére, és letörli a táblát.

- Hát - mondja a tanár, és gondolkodva húzza a szót -, majd valami érdekes példát veszünk...

A jó tanuló udvariasan és végtelen megértéssel köhög. Természetesen, valami érdekes példát, az érdekes helyzetnek megfelelőt. Most úgy néz a tanárra, komolyan és melegen, mint egy szép grófnő, akinek egy gróf megkérte a kezét, és mielőtt válaszolna, megértéssel és rokonszenvvel mélyen a gróf szemébe néz, jól tudva, hogy e tekintet elbűvöli a grófot, s a gróf remegő boldogsággal sejti, hogy a válasz kedvező lesz.

- Vegyünk egy kúpot... - mondja a gróf.

- Egy kúpot - mondja Steinmann, a grófnő. De már ezt is úgy tudja mondani, ez a Steinmann, annyi megértéssel, olyan okosan: csak ő tudja, *mennyire* kúp az, amit veszünk. Én, Steinmann, a legjobb tanuló az egész osztályban, veszek egy kúpot, mivel engem, mint az erre legalkalmasabbat, megbízott a társadalom. Még nem tudom, miért vettem a kúpot, de nyugodtak lehetek mindannyian, bármi történjék ezzel a kúppal, én is ott leszek a helyemen, és megbirkózom vele.

- Különb - mondj a tanár hirtelen -, vegyünk inkább egy csonka gúlát.

- Csonka gúla - ismétli a jó tanuló, ha lehet még értelmesebben. Ő a csonka gúlával éppen olyan határozott, barátságos, bár fölényes viszonyban van, mint a kúppal. Mi neki egy csonka gúla? Ő nagyon jól tudja, őt nem lehet félrevezetni, a csonka gúla is csak olyan gúla, mint más, normális gúla, egyszerű gúla, amilyent egy Eglmayer is el tud képzelni - csak le van vágva belőle egy másik gúla.

A felelés rövid ideig tart. Félszavakban beszélnek egymással, értik egymást, lassanként intim dialógus alakul ki a tanár és a jó tanuló közt: mi már nem is értjük, ez az ő kettejük dolga, két rokon lélek, mely itt előttünk egyesül, a differenciálegyenletnek éteri légkörében. Egy mondat közepén eszmél rá a tanár, hogy miért is beszélgetnek ők, hogy ez felelés, az előmenetel megítélése. A jó tanulónak be se kell fejezni ezt a mondatot. Minek befejezni? Maradt-e szemernyi kétség afelől, hogy be tudja fejezni?

A jó tanuló szerényen és illedelmesen ül le. A következő percben már roppant érdeklődéssel figyeli a következő felelő szájalmas dadogását: egy szónál gúnyosan és diszkréten elmosolyodik, és a tanár tekintetét keresi lopva, hogy még egyszer összenézzen vele, és a tanár lássa, hogy ő, bár nem szól, arcizma se rándul: e gúnyos mosolyban jelezni óhajtja, mennyire tisztában van vele, milyen marhaságot mondott a felelő, és hogy mit kellett volna felelnie.

A ROSSZ TANULÓ FELEL

Nem, mára nem lehetett számítani, igazán. Hiszen számított rá, persze hogy számított, sőt múlt éjjel álmódott is ilyesfélét: de álmában magyarból hívták ki, igaz, hogy úgy volt, mintha a magyart is a Fröhlich tanítaná. Álmában elintézte az egész kérdést, a párhuzamos vonalokról felelt, egyfelesre.

Mikor kimondják a nevét, nem hisz a füleinek, körülnéz: hátha csoda történik, hátha csak agyrém, nyomasztó lidércnyomás volt, hogy ez az ő neve, és most felébred ebből az álomból. Aztán egy csomó füzetet felkap a padról. Míg végigmegy a kis utcán, a padsorok közt, ezt gondolja: „Ápluszbészermínuszbé egyenlő ánégyzetmínuszbenégyzet.” Ezt fogja kérdezni. Biztosan ezt fogja kérdezni. „Ha nem ezt kérdezi, átmegek különbözőzeti vizsgával a polgáriba, és katonai pályára lépek.”

Közben megbotlik, és elejti a füzeteket. Míg a földön szedeget, háta mögött felzúg az obligát nevetés, amit ezúttal senki se tilt be: a rossz tanuló törvényen kívül áll, rajta lehet nevetni.

A tanár leül, és maga elé teszi a noteszt. Ránéz. A rossz tanuló görcsösen mondogatja magában: „ápluszbészermínusz...” veszi a krétát. A tanár ránéz.

- Készült? - mondja a tanár.

- Készültem.

Ó igen, hogyne készült volna. A halálraítelt is elkészül: felveszi az utolsó kenetet, és lenyíratja a haját.

- Hát akkor írja.

A rossz tanuló a tábla felé fordul.

- bénégyzetmínuszpluszmínusznégyzetgyökbémínusznégyácészerkétá.

És a rossz tanuló engedelmesen írni kezdi és mondja utána a számokat. Írja, írja, mint Ágnes asszony, tudja, miről van szó, látja a tételt „éppen úgy, mint akkor éjjel”, mikor elaludt mellette, és fogalma se volt róla, mit jelent az egész. Igen, ez az, homályosan sejti, valami másodfokú egyenlet - de hogy mi lesz ebből.

Szép lassan és kaligrafikusan ír. A négyesnek a szárát vastagítja - a vonalból, ami törtet jelent, gondosan letörül egy darabot, ehhez külön elmegy az ablakig a spongyáért. Időt nyer ezzel. Hátha csöngetnek addig. Vagy valami lesz. Úgyse sokáig szerepel ő itten a dobogón. Ezt még felírja, az egyenlőségjelet is szép lassan felrakja - igen, ezt még úgy csinálja, mint más, felsőbb lények, mint egy jó tanuló. Felírja még „á²”. A katonaiskolában nagyon korán kell felkelni, villan át az agyán, hirtelen. De aztán hadnagy lesz az ember. Esetleg kimegy Fiuméba.

Közben szép lassan ír - még mindig nem írta le. Hozzá nem értő ember, aki ezt a jelenetet figyel, azt hiszi, valami jó tanuló felel. De a szakértő tudja már, mit jelent az, mikor valaki ilyen határtalan gonddal rajzolja a kettes farkincáját. Halálos csend körös-körül. A tanár nem mozdul. Most beszélni kell.

- A másodfokú egyenlet... - kezdi értelmesen és összehúzott szemmel, és mélységes figyelemmel nézi a táblát.

- A másodfokú egyenlet... - ismétli olyan ember modorában, aki nem azért ismétli a szót, mintha nem tudná, mit akar mondani, hanem inkább azért, mert rengeteg mondanivalója közül a leghelyesebbet, a legfrappánsabbat, a legtökéletesebbet válogatja és mérlegeli.

De a tanár, ó, a tanár már tudja, mit jelent ez.

- Készült? - mondja keményen és szárazon.

- Tanár úr kérem, én készültem.

Ezt bezzeg villámgyorsan mondja: véres dac, lázadó kétségbeesés remeg a hangjában.

Tanár (széles gesztussal): - Hát akkor halljuk.

A rossz tanuló nagy lélegzetet vesz.

- A másodfokú egyenlet az elsőfokú egyenletből származik oly módon, hogy az egész egyenletet megszorozzuk...

És most beszél. Valamit beszél. A második mondatnál arra számított, hogy félbeszakítják - lopva néz a tanár felé. De az mozdulatlan arccal néz, se azt nem mondja, hogy jó, se azt, hogy rossz. Nem szól. Pedig a rossz tanuló nagyon jól tudja, hogy nem lehet az jó, amit ő beszél. Hát akkor miért nem szól a tanár? Ez rettenetes. A hangja reszketni kezd. Egyszerre látja, hogy a tanár felemeli a noteszt. Erre elsápad, és szédítő gyorsasággal kezdi:

- A másodfokú egyenlet úgy származik az elsőből, hogy végig... Tanár úr kérem, én készültem.

- Polgár Ernő - mondja hangosan a tanár.

Mi ez?

Már egy másikat hívtak ki? Óvele végeztek? Mi ez? Álmodik?

- A másodfokú egyenlet... - kezdi újra, fenyegetően.

Polgár Ernő fűgén kijön, és a tábla másik végén már veszi a másik krétát.

- A másodfokú... Tanár úr kérem, én készültem.

Senki sem felel. És most ott áll, egyedül a tömegben, mint egy szigeten. De még nem megy helyre. Neki nem mondták, hogy menjen helyre - odvas és züllött, kítaszított szívvel áll ott -, neki nem mondták, nem mondták. Ő még felel. Most végigmenjen, újra, a padosrok közt? Nem, inkább áll, hülyén: keze dadogva babrál a táblán, a félbemaradt egyenlet roncsai közt, mint a lezuhant pilóta, a motor megpattant hengerei fölött. A másik fiú közben már felel is. Valami párhuzamos vonalokról beszél - ez is olyan idegen és furcsa... mint minden... amivel itt évek óta foglalkoznak körülötte... foglalkoznak vidáman és ruganyosan és hangosan... és amiből ő soha nem fogott fel semmit... néhány mondatot jegyzett meg eddig, s azokon úszott...

És így áll most, még áll, reménykedik, udvariasan figyel, amit a másik beszél... néha helyeslően bólint, legalább ezzel jelzi, hogy ő készült, ő tud... néha bátortalanul meg is szólal, abban az illúzióban ringatja magát, hogy *őt* kérdezték, de csak halkán, hogy ne küldjék helyre... aztán szerényen elhallgat és figyel... előrehajol, részt vesz a felelésben, odaadja a krétát, buzgólkodik a felelő körül, még sűg is neki, hangosan, nem azért, hogy segítsen, de hogy a tanár lássa, hogy ő sűg, tehát ő tud... Egyszóval: nem adja meg magát.

Egyszer aztán minden ereje elhagyja, elhallgat, és még egyszer a katonaiskolára gondol. Elboruló elméjében, mint távoli szavak, verődnek vissza a zajok... a kréta ropogása... elfolynak az arcok, és egy pillanatra világosan látja a végtelent, amelyről e percben jelentette ki a felelő, hogy ott a párhuzamos vonalak találkoznak. Látja a végtelent... nagy, kék valami... oldalt egy kis házikó is van, amire fölül fel van írva: „Bejárat a negyedik végtelenbe.” A házban fogasok vannak, ahol a párhuzamos vonalak leteszik a kalapjukat, aztán átmennek a szobába, leülnek a padba, és örömmel üdvözlik egymást... a párhuzamos vonalak, igen... a végtelen, a megértés, a jóság és emberszeretet osztályában, ahová ő soha eljutni nem fog... ama „felsőbb osztály”, melybe „elégtelen eredmény miatt fel nem léphet” soha.

A BUKOTT FÉRFI

A bukott férfi hosszan álldogált a tanári szoba ajtaja előtt. Már mindenki hazament, egyenként szállingóztak a tanárok is. „Alászolgája”, mondja udvariasan hússzor egymás után és meghajtja a fejét. Ő azonban Schwickert várja, ő igen, már tizenegy óta várja Schwickert, akivel röviden és nyugodtan és ércetlen hangon fog beszélni. „Tanár úr”, ezt mondja majd Schwickernek, „egy ember életéről van szó. Nem akarom, hogy szerencsétlenség történjen, tanár úr, ezt Ön sem akarhatja. Ön nagyon jól tudja, hogyan történt a dolog - beszéljünk férfiasan, nyíltan, ember az emberhez. Én akkor, igen, Ön tudja mikor, mikor azt mondtam, hogy Nyolcadik Henrik, magam is tudtam, hogy nem Nyolcadik Henrik, hanem Harmadik Richárd, s már a következő pillanatban ki is igazítottam volna, mert Nyolcadik Henrik csak úgy kicsúszott a szájamon. De Ön - nem bírálni akarom Önt, csak hidegen megállapítom a tényt - Ön azonnal leültetett engem. Ne vizsgáljuk, hogy törvény és szokás szerint tette-e ezt - én azt akarom, hogy egymás közt intézzük el ezt az ügyet. Bemegyünk ide a tanáriba, Ön áthúzza az elégtelent, és alul ezt a mondatot „Osztályisméltlésre utasítatik”. Aztán elválnak egymástól, mint

férfi férfitől. Ön talán csodálkozik, hogy ilyen szokatlan hangon hall beszélni - nos, hagyjuk ezt. Hogy Önök engem félreértettek, azt, jól tudom, zárkózott természetemnek köszönhetem - nem volt okom nyilatkozni eddig, és mit beszélhettem egy olyan környezetben, mely még nem érthet meg engem?" Így fog beszélni a bukott férfi, és Schwicker, aki meghökkenve hallgatta végig, egyszerre megáll, mélyen a szemébe néz, majd kipirul és hirtelen a kezét nyújtja. „Neugebauer - mondja Schwicker -, elég. Én értem önt. Adja ide azt a bizonyítványt. Ön rideg embernek hitt engem - de én nem tudtam eddig, kivel van dolgom, Neugebauer.”

Igen, a bukott férfi így fog beszélni Schwickerrel. Miért hát, hogy a bukott férfi mégis riadtan húzódik vissza, valahányszor nyitják az ajtót? Már kettő felé jár az idő, és ő tizenegyre hazaféregkezett a bizonyítvánnyal - jó volna, ha Schwicker jönne már - vagy miért volna jó? Hiszen ő nem is akar hazamenni - van neki hazája, a bukott férfinak?

De íme, itt jön Schwicker... igen, beszél hátrafelé valamit, most nem lehet megszólítani. Most se, most megy a lépcső felé - gyerünk utána, majd a lépcsőn. Nem, a lépcsőn mégse lehet, annak semmi formája - majd a portás ajtaja előtt. De a portás kint áll az ajtóban, nem lehet... itt nem lehet... De mi ez, hiszen mindjárt kimegy a kapun és aztán...

- Kérem szépen, tanár úr... tanár úr kérem...

- Na, mi az? Mit akarsz?

- Kérem szépen, tanár úr... itt az van... itt az van...

- Mi van? Hogy hívnak?

- Neugebauer.

- Ja, te nálam megbuktál! Na csak eriggy haza, aztán majd készülj a pótvizsgára.

- Igenis, tanár úr.

- Nem fog megártani egy kis tanulás a szünidőben.

És Neugebauer udvariasan vigyorog.

- Igenis, tanár úr. Alászolgája.

- Szervusz.

A bukott férfi hajlong, és megindul a körúton. Nem sok értelme van annak, hogy megindult, mert ugyan hova menjen? A Schwickerrel való beszélgetés csak valami fásult, tompa érzést hagyott maga után, nem csalódottságot. Hiszen nyilvánvaló volt, hogy így lesz, hiszen ő nem is akart Schwickerrel beszélni, mi dolga van neki ezekkel? Mi van még hátra? No igen. Néhány utca, amin végigmegy - néhány bolt - néhány fanyar, férfias gondolat az élet ostobaságáról, az emberek hitványságáról - aztán ez a kis dolog. Hagyjon hátra valami írást? Minek? Talán egypár sort, így: „Inkább vagyok első Uticában, mint Rómában a második...” hm, biztosan Uticában mondta ezt Caesar? Nem, nem biztos, hogy ott mondta... ott valami más történt, tudta, de elfelejtette... majd így írja „Inkább vagyok a halálban a második, mint az életben az első...” igen, ez biztosan nagyon szép; bár ő nem nagyon érti, de azok majd, azok érteni fogják... a nyomorultak... bár csak értsék. Inkább vagyok a sírban az első...

A bukott férfi szeme előtt színes, szivárványos felhőcske ugrál, a torka elszorul, és csak most veszi észre, hogy az egész idő alatt, míg ezeket elgondolta, majdnem hangosan énekelgette magában a tornaünnepély indulójának a tenorját, amit betanult

»Fel hazánk hú nehem-zehe-déke.

Itt a pálya, itt a tér, -
Ittatér!«

Ezt énekelte, közben ugrált, és viaszosvászon táskájával a falakat csapkodta. Azonkívül pedig valami nyugtalan érzése is volt, mintha elfelejtett volna valamit, amit pedig előbb el kell intézni. Mi is volt az, istenem, mi volt, pedig ma reggel nagyon elhatározta. Üveglénia... nem, gőz-turbina... nem, hisz arról nem is álmodhat egyelőre, míg az öt forint együtt nincs, pedig az mikor lesz! Legfőljebb jövő elsején... aha, tudja már, ceruzahegyező... és, és még valami, mustkolbász.

Mustkolbász! a nyál összefolyik a szájában. Milyen furcsa neve van, mi lehet az? olyan barna, bütykös valami, ott lóg a csemegekereskedésben - de túlvilágian jó lehet, must is, kolbász is. Egyelőre ezt, mindent nem lehet egyszerre - a kocsonyás pisztráng, az még a jövő zenéje. Mennyi pénze van, lássuk csak. Itt van nyolc, emitt négy hatos, meg hat krajcár is és egy fillér, azt esetleg el lehet sütni krajcárnak. Összesen közel három korona.

Két perc múlva megvan a ceruzahegyező, s további két perc múlva a bukott férfi ott áll a csemegekereskedésben. „Ebből harmincér”, mondja, és piszkos kis ujja reszket, amint kinyújtja, a torka meg lüktet. Hirtelen elszánás, halálos könnyelműség önti el, megmámorosodik. „Meg húsz deka törmelécsokoládét is kérek... Azt hiszem, elég... meg kérek húszér ementálit is... meg huszonötér abból a vörösből... lazac?... kérek abból is...”

Mindent külön, csinosan becsomagolnak, és ő hagyja, bár tudja jól, hogy nem érdemes, hiszen a legközelebbi kapu alatt úgyszólván felbont mindent. Két korona öt... tessék... néhány fillért visszkap.

A kapu alatt felbont mindent, és a zsebébe gyúri. Kezdi az ementálin, vastag darabokat tör le, bent a zsebben, és hirtelen dugja a szájába, majd megfűl, kivörösödik. Aztán a mustkolbászt eszi meg... aztán a lazacot... Mintha köveket raktak volna a gyomrába. Mindegy, vesszen minden, következik a törmelécsokoládé, az jó, az meleg és édes és omlós. Ez is megvan, de most milyen nehéz a gyomra... most valami könnyű kellene... ami felüdíti, felfrissíti. „Hogy ez a narancs?” persze drága, az utolsók közül, mindegy. Mi van még? Kilenc krajcár maradt, mihez kezdjen vele? „Kérek kilencér törökmészt.”

És most itt megy ő, a bukott férfi, a Nefelejcs utcában - hogy került ide? Mindegy. Megy, megy a hosszú Nefelejcs utcán, benéz a kapuk alá, nehéz érzéssel belül... és nem tudja, a gyomra nehéz-e, vagy a szíve. Benéz a kapuk alá, rágja a törökmészt, csak rágja... körös-körül halálos üresség, céltalan élet, hideg igaztalanság. Valami jajongó, egyforma hang kíséri, végtelenül, makacsul, lerázhatatlanul... jajongó, pokoli gyötrellemmel.

»Fel hazánk hú nehem-zehe-déke...«

Kínlódva rágja a ragacsos, foghoz tapadó csirizt, és a nyála és a könnye fuldoklón csorog le a torkán.

MAGYAR DOLGOZAT

I. HÁROMNEGYEDES DOLGOZAT

Petőfi lírai költészete

Petőfi Sándor, a világhírű nagy magyar költő, mint lírikus is kiváló helyet foglal el ebben a tejjel-mézzel folyó Kánaánban, melyet oly gyönyörűen jellemzett leíró költeményeiben.

Petőfi lírai költészetében legfontosabb a szubjektivitás, azonban Arany Jánosnál inkább az objektivitást látjuk túlsúlyra vergődni.

Míg Petőfinél olyan szépen domborodik ki a naiv, népies hang, addig Arany Jánosnál a népies hang háttérbe szorul, és helyét a nyelvszépség foglalja el, amely különben Petőfi gyönyörű költeményeiben is föllelhető.

Petőfi lírai költeményeiben a következő szépségeket találjuk, úgymint: 1. népies egyszerűség, 2. nemzeti hazafiság, 3. trópusok és figurák, 4. fiúi szeretet anyja iránt, 5. szerelmi költészet stb.

Petőfi mindig a szubjektivitásra törekedett, és célját a legnagyobb mértékben el is érte, mert költeményei utat találnak a legegyszerűbb nép szívébe éppenúgy, valamint a paloták ragyogó és fényben úszó csarnokaiba is!...

Költeményeiben az aranykalászos, gyönyörű nagy magyar Alföldet látjuk megénekelve, melyet nála kívül senki oly szépen jellemezni nem volt képes, mint ahogy maga is írja gyönyörű költeményében, mely így kezdődik

„Szép vagy Alföld, legalább nekem szép...”

Mindazonáltal Petőfi nemcsak az Alföldet bírta jellemezni, de azonban a Tiszát is és a „jó öreg kocsmáros”-t, aki alatt saját atyja értendő.

Egy másik költeményében még inkább kidomborította az egyszerűséget, midőn a juhász oly számaron megy, melynek alacsonyága következtében a juhász lába a földig ér. Egyszer csak hallja, hogy haldoklik a juhász babája, s hazasiet azonnal, hogy még életben találja, de azonban csak halottat talál. Elkeseredésében mi telhetett a juhásztól, tehát botjával nagyot üt a számar fejére. Mily csodaszépen látjuk itt ugyebár az egyszerűséget, mellyel a juhász a számar fejére üt elkeseredésében!!...

Vannak Petőfinek viszont költeményei, melyekben ő ellentétet állít be, például „Befordultam a konyhába...” című költeményében, midőn azt írja, hogy az ő égő pipája kialudott, míg ellenben alvó szíve meggyulladott. Míg előbb pipája égett, most szíve ég, mely viszont azelőtt aludott. Már ezen is láthatjuk az ellentétet.

Ez Petőfi lírai költészete, mely az egész világ költői között nagy szerepet játszik ennek a gyönyörű aranykalászos nemzetnek dicsőségére!!...

Skurek Ferenc
VI. b. o. t.

II. EGYFELES DOLGOZAT

Petőfi és a líra

1823 Szilveszter éjszakáján vagyunk! Odakünt apró pihékben szállingózik a hó.

De bezzeg nagy öröm dagasztja keblét a helybeli mészárosnak, kinek Kiskőrösön gyermeke született Szilveszter szent éjszakáján.

Egészen kicsi csecsemő. Fekete szemeivel, melyek még gondtalanul bámulják a szegényes szoba nyirkos gerendáit, most anyjára pillant s nem tudja róla levenni a tekintetét... Az anya szeretetteljes bensőséggel hajol a gyermek fölé s az igazi anyákat jellemző gondossággal igazítja meg a bölcső kemény (?), de fehér vánkosait...

Mit sejt ezen anya?

Ezen anya nem sejt még, hogy a parányi bölcsőben az egykor nagy Petőfi Sándor piheni ártatlan gyerekálmait...

Petőfi!

Midőn e szót leírom, ezer emlék rajzik fel lelkesült agyamban!!... Gyönyörű költemények zengenek-bonganak, melyeket oly lelkesen, kipirult arccal olvastunk otthon szerető szüleink körében s az iskolában, ahol nagyra becsült tanárunk oly szépen magyarázta el a költemények rejtett szépségeit. S lelki szemeink előtt, míg a magyarázatot hallgattuk, mintegy álomkép vonult el a napsugaras Alföld, a kis tanya, a betyár, a juhász és a szamár. De ki győzné felsorolni!...

Petőfi lírai költészetében a szubjektív, az alanyi elem lelkesíti legjobban szívünket, míg Aranyánál a komoly, objektív hang készlet férfias bölcselkedésre.

Petőfi, mi nagy költőnk, mi büszkeségünk, egyik kezében lanttal, másik kezében csatabárdal, nyugodj békében a segesvári harctér elfedett hantjai alatt korhadó sírhelyeden...!

Goldfinger Rezső
VI. b. o. t.

RÖHÖG AZ EGÉSZ OSZTÁLY

Az ördög bújt az osztályba. Reggel, mikor bejöttünk, új szemétládát találtunk. Szép, nagy szemétláda, politúros. Azonnal kiderült, hogy egész kényelmesen el lehet férni benne.

A szemetet természetesen kiszedjük belőle, és szépen eltrancsírozzuk a tetején. Ehhez művészi ösztön kell. Körös-körül egyenlő távolságban kenyérbelek jönnek: közepére, mint valami dísz-tárgy, egy nagy darab szalonnahéj. Mindenki rendez valamit: régi vasakat, tollszárazakat viszünk a szemétkiállításra, amit belépődíj mellett mutogat a Deckner.

A második tíz percben váratlanul kitör a cédularagasztás. Először Kelemen hátán jelenik meg egy rövid jelentés, mely tudtul adja, hogy az illető önmagát „szamár”-nak minősíti, s ezt minden külön értesítés helyett állandóan reklamírozni óhajtja. Kelemennek aztán bizalmasan megsúgja valaki, hogy elhatároztuk, hogy cédulát ragasztunk Roboz hátára, Kelemen röhög magában, és csakhamar feltűz egy hasonló cédulát Roboz hátára. Roboz már öt perce röhög velünk együtt Kelemen céduláján. Kelemen már fuldoklik, hunyorog a szemével - a röhögés

nő, dagad, egyre vidámabb lesz, orkánná fajul -, de minél jobban röhögnek ők egymáson, mi annál jobban röhögünk őrajtuk.

Aztán a következő dolgot találja ki valaki. Az ember odamegy például Auerhez, aki szorgalmasan ír valamit; lihegve nekiszalad, lázasan, örömtől feldúlt arccal - kapkodó hangon karon ragadja. „Gyere, gyere, gyorsan...!” fuldokol és viszi magával. Auer kapkod, nem érti. „Na mi az, mi az, mi történt, hová?” kérdi izgatottan és ijedten, és szedi a lábát. A másik nem felel, lihegve cipeli, keresztülvonszolja a folyosón, felrohan vele a harmadik emeletre. Auer agyán villámgyors iramban többféle lehetőség mozgóképe száguld. A nagybácsija jött meg Amerikából. Az igazgató hívhatja, mert konferencia volt, és ott végre megállapodtak a tanárok, hogy ez az Auer egészen kivételes, érthetetlen zseni, amilyent egy században egyet szül csak a korszellem, és azért rögtön ki kell adni neki az érettségi bizonyítványt és ezer korona ösztöndíjat egy nagy beszéd kíséretében, amit a tanári szobában tart az igazgató. A kultuszminister hívhatja, aki itt van a tanáriban, direkt miatta jött, mert valaki beküldte neki Auer legutóbbi magyar dolgozatát, amit könnyek között felolvastak az országházban, és Auerrel most kezdet akar fogni a kormány képviselője. A szabadkézi-tanár hívhatja, mert egy gazdag mecénás meglátta az ő „Stilizált levélalak” című szépiarajzát, és harmincezer koronáért meg akarja venni a városligeti Feszty-körkép helyére, amit most elárvereztek. Húszezerért is odaadom, gondolja még hirtelen Auer, amint lihegve felérnek a negyedik emeletre. Ott egyszerre a hírvívő, aki eddig egy szót se szólt, elereszti Auer karját, és szép lassan megindul lefelé. Auer csudálkozva utánafordul, a lépcső alján már ott áll az egész osztály és röhög. Auer egy percig áll, marhák, mondja, aztán dühösen indul, szégyenszemre lefelé, két perc múlva már ő röhög legjobban, mikor Robozzal csinálják végig ugyanazt.

Közben Wlach a táblára lerajzolta Kököröcsin tanár urat, alsónadrágban, de különben cilinderrel a fején, amint II. Józsefnek jelentést tesz az Osztály magaviseletéről. II. József az orrát piszkálja, és egy üveg Zacherlint nyújt át Kököröcsinnek, aki köszöni alássan, és jót húz az üvegből.

Zajcsek ordít, hogy őt nem hagyják tanulni, végre fogja magát, beül az új szemétládjába, magára húzza a fedelet, és orrhagon énekel. Wlach jelt ad, egyszerre mindenki elhallgat és feláll. Zajcsek rémülten dugja ki fejét, azt hiszi, a tanár jött be. Vad röhögés. Zajcsek megvetően kiköp a ládjából, és undorral magára húzza a fedelet.

Hanem most tényleg belép Kököröcsin. Halálos csend: egyszerre mindnyájunknak eszébe jut Zajcsek, aki a szemétládjában ül. De Zajcsek másodszor már nem hagyja becsapni magát, nem mozdul.

És most rettenetes óra következik. Az egész osztály egyetlen, hullámozó rekeszizom, amit képtelen erőfeszítéssel szorít le a halálos röhögés. A fojtott röhögés forróláza lüktet a vérvörös arcokon, és a halántékok kidagadnak. Mindenki a pad fölé hajol. A csönd, melynek fenekén egy esetleges kipukkadás borzasztó réme vonaglik, ingerlően zúg a fülünkben. És vannak elszánt, vakmerő gazemberek az utolsó padokban, akik még feszítik a kritikus hangulatot. A kis Löbl lebújt a padok alá, négykézláb mászkál kényelmesen, körös-körül mászta az osztályt, és egyenként megfogta a lábunkat. A szemétláda gyanúsán mozog. Kököröcsin emelt hangon fejtegeti II. József érdemeit; hátulról meglöknek, egy hang sűg rekedten a fülembe „vigyázz, jön a pad alatt Löbl, már a negyedik pad alatt van!” Mindenki felhúzza a lábát a padra: a szájunk reszket a röhögéstől, kétségbeesetten próbálok figyelni, hogy másra terelem a fantáziámat. Kököröcsin lelkesen magyarázza, milyen szép dolog volt II. Józseftől, hogy egy tollvonással visszavonta összes rendeleteit. Az anyja második Jóska!! - mondja Eglmayer az utolsó percben hihetetlenül mély gyomorhangon. Auer élesen felszisszen: - Löbl most ért odáig, és belecsípett. Nézd, mondja valaki mellettem, Kököröcsin egyik lába rövidebb, mint a másik.

A szemem majd kiugrik. Most... most vége... még egy pillanat... robban... Ebben a percben a tanár a következő viccet csinálja:

- Auer... mit mozgolódik maga, mint egy sajtkukac?

Soha még bohózatírónak olyan hatása nem volt közönségére. Mint gátját áttépő áradat: harsan fel a röhögés. Percekig röhögünk, felszabadulva, hörögve. A tanár csodálkozva néz, és elnézően mosolyog - magában megállapítja, hogy milyen frappáns és ellenállhatatlan humora van neki.

KÍSÉRLETEZEM

A mágnesesség és villamosság mágikus jegyében folyt le november. A fizikaterem asztala állandóan tele van gépekkel, korongokkal, elemekkel, induktorokkal és dinamókkal. Borzasztó dolgok történtek: Pollákovics ráállt egy üveglábú zsámolyra, mire beleeresztették a villamosságot, mire Pollákovicsból szikrák pattantak ki, és a haja égnek meredt. Müller elmagyarázta, hogy Pollákovics mint emberi test, jó vezető. Pollákovics szerényen és áhítattal állt a zsámolyon, mint ahogy egy jó vezetőhöz illik, és lelke mélyén homályos örömmel villant át az elektromos áram szárnyain, hogy Müller ezek után feltétlenül kijavítja kettesre a háromnegyedét - hiszen nem lehet ő rossz tanuló, lám milyen szépen átvezette a villamos áramot is -, zavarosan olyan érzése van, hogy aki nem érti a fizikát, azon nem megy át a villamos áram, mely a tanár úr szolgálatában áll, és mint ilyen, tisztában van a helyzettel és az osztálykönyvvel.

Hazamenet hátér veszek egy mágnesvasat. Ámulatos dolgokat tud a mágnesvas, de nem vagyok megelégedve az eredménnyel. Már útközben elhatároztam, hogy otthon a patkó alakú vasat kiegyenesítem, a közepébe lukat fúrok a... a... mondjuk az apám hegyes papírvágójával (esetleg ollóval), és iránytűt csinállok belőle, de Boussole-formában, hogy az irányt abban az esetben is mutassa, ha egészen ferdén lefelé áll, mert hiszen esetleg nagy földrengés is lehet, a ház oldalt billen, mint egy hajó - és én mégis tudom majd az irányt; milyen jó lesz! Lelkesen elvégzem magamban, hogy sohasem járok iránytű nélkül ezentúl.

Csupa izgalmas terv vagyok, mire hazaérek. Mert Heron-labdát is csinállok, úgy van, és magdeburgi féltekéket, ha tudni akarjátok és egy Leclanché-elemet. Csak a húgomat találom otthon, akinek lelkesen magyarázni kezdem a Torricelli-féle űrt. Na, mit gondolsz, mi tartja fenn a hetven centiméter magas higanyoszlopot, kérdem gúnyosan. Igen, nem hiszed? Hát idenézz. Teletöltök vízzel egy poharat, papírt teszek alája - most idenézz, megfordítom az egészet és nem folyik ki. Na jó, most csak azért folyik ki, mert... persze, nem a pohár alá kell tenni a papírt, elfelejtettem.

Balsikerem nem veszi el önbizalmamat. Fésűt dörgölök és papírszeletkéket csipegetek fel a fésűvel. A húgom azonban felbosszant, és azt állítja, hogy a papírszeletkék csak azért ragadnak a fésűhöz, mert a fésű piszkos.

Áttérek a Leclanché-elemre. Ez kicsit bonyolult dolog. A befőttesüveg rendben volna, de honnan veszek staniolt? Réz is jó volna, - hja, ha a fürdőszoba csapját le lehetne olvasztani! Csakhogy ez több nehézségbe ütközik, aztán meg, nem tudom, meggyőzhetem-e családomat fölfedezéseim fontosságáról, és arról, hogy ezek a fölfedezések a család részéről bizony áldozatokat és nélkülözéseket követelnek.

Ellenben ki fogom szivattyúzni a vizet a vizeskannából, ki én, és bebizonyítom, be én, a légnyomást. A légszivattyút azonnal megtervezem papíron, fantasztikus utópiák ragadnak magukkal. Az egész szobából kiszivattyúzom a levegőt, ki én, úgyhogy a tárgyak elvesztik szabadesésüket.

Marinak, a mindenesnek, az a nézete, hogy én egy pofont fogok a papától kiszivattyúzni, ha azonnal nem veszem ki a mozsárból az ecetet és a széndarabokat, amiket beleraktam. A természettudományokat kezdik görbe szemmel nézni - de hát nem lehet forradalmat csinálni anélkül, hogy föl ne forgassuk a fennálló világrendet. Hát nem hisztek Newtonnak és Kopernikusnak? Hát ideneztetek - mondjuk, ez a lámpa legyen a Nap - a szabad térben mozgó égitest. Nézzétek, ideteszem a mágnesvasat - képviselje a gravitációs erőt. Vagy, mondjuk, ne a lámpa legyen a Nap, hanem ez a mágnesvas, és legyen a lámpa csak egyszerűen a Föld. Na most már, na már most. Most képzeljétek, hogy ez a mágnesvas, ami ugye, a Nap, itt, ahol tartom, egy helyben áll. Ugye, most a lámpának a bal oldalát világítja meg? De kérlek Mici, ne légy olyan nehézfejű. Igenis, most úgy van, hogy ez világítja meg a lámpát, és nem a lámpa eztet, mert a lámpa, az egy sötét test legyen. Na már most. Meddig tart ez? Ugye, addig tart csak, míg a Föld, vagyis a lámpa el nem fordul, nem megyünk semmire, mert akkor csak éj és nap váltakoznék és nem lennének évszakok. Hanem a Földnek is el kell mozdulni - keringeni kell - mozdulni kell neki, az istenit - nna!! látjátok?! így mozog... így mozog a Föld... így kell neki mozogni - és mégis mozog...

Arról nem tehetek, hogy a lámpa leszakadt. Rosszul volt feltéve - a csavar nem működött. Azt pedig természetesnek találom, hogy a hálátlan és meg nem értő bírák vacsora helyett kilöktek a cselédszobába, és rámozgatták az ajtót. Galileivel is pont ezt csinálták. De az igazságot nem lehet véka alá rejteni. Eppur si muove!

MAGYARÁZOM A BIZONYÍTVÁNYOM

Hát kérem szépen, először is: ez még nem végleges bizonyítvány - ez csak afféle lenyomat, amit ideiglenesen kiosztottak nekem. Hogy ma van a féléves bizonyítvány-nap, az nem jelent semmit. A többiek tényleg kikapták a bizonyítványt, de az enyémet föl kellett küldeni a minisztériumba, mivel tévedések derültek ki, amiket sürgősen orvosolni kell. Igen. Különben a bizonyítvány-ellenőrző és kiegészítő konferencia foglalkozni fog az esettel, tanfelügyelői középülésen. Az osztályfőnök úr, mikor ideadta nekem a bizonyítványt, beszédet tartott: kicsit zavarban volt, és tiszteltette a papát. Kérlek, kedves Bauer, monda, légy szíves, közöld szüleiddel, miszerint sajnálatos tévedés történt bizonyítványoddal, hibás tételek csúsztak bele. A bélyeghatósági szabályrendelet szerint, sajnos, így is ki kell adni a bizonyítványt, de kérnelek kell, kedves Bauer, közöld a szülővel, miszerint ez csak olyan okirat, aminek az adatai nem jelentenek semmit. Kérd meg kedves szüleidet, ne haragudjanak ezért a tévedésért, az igazi bizonyítványt csakhamar kiállítjuk - egyelőre kéretem őket, hogy írják alá ezt, mert az összes iratokat átküldtük a rendőrségre, ahol a nyomozás miatt szükség van erre az aláírásra; de hangsúlyozd kérlek, hogy ez csak formáság. A főkapitány személyesen átírt a fiumei tengerészeti gimnáziumba, derítenék ki, hogy került bele a bizonyítványomba történelemből ez a... ez a... szám, ami ugyancsak egy közönséges szám, azt jelenti, hogy négyszer feleltem történelemből - de esetleges félreértésekre ad alkalmat.

Tudniillik Mangold, a történelemtanár, az csak helyettes tanár nálunk, még nem is osztályozhat, mert előbb vizsgáznia kell osztályzástanból a főegyetemen. Ő csak helyettes osztályzatot adhat, amit másképpen kell érteni - egyes helyett kettest, kettes helyett négyest -, majd ha

letette a vizsgát, akkor az összes bizonyítványokban kiigazítják az osztályzatokat igazi osztályzatokra. Most egyelőre kéreti a papát, ne tessék haragudni egyelőre, és üzeni, hogy én négyszer feleltem történelemből, egyszer aláhúzott kétharmadra, egyszer egyesre, kétszer háromnegyedkettesre, tessék ezt összeadni, számtani középátlóhoz venni, kijön a háromnegyed egyes, aláhúzva. Először a második Józsefből feleltem, de akkor csengettek; másodszer kérdezte az örökösödési jogot, mondtam schmalkaldeni szövetség, láttam, mikor beírta az egyfelest, de akkor elvesztette a noteszt.

Fizikából. Hát fizikából már novemberben feleltem, kérdezte a Föld mozgását, s én mondtam, hogy a Nap körül és ellipszis-alakú pályán, melynek egyik gyújtópontjában a Nap van, és ez a Newton érdeme. De akkor a mellettem ülő fiúval összetévesztett, akinek háromnegyede van a fizikából, és nekem írta be véletlenül. Akkor szóltam, a tanári kar megnézte a noteszt, mondta, hogy tényleg a Csekolics helyett írta be véletlenül, de ezt most már nem lehet kiigazítani, mert ebből neki a kormánynál kellemetlenségei támadnak, nagyon kért, hogy ne firtassam a dolgot most egyelőre, és tegyem meg neki, hogy most egyezzem bele a hármasba, év végére kijavítja jelesre, és nem is kell felelni a következő félévben. A jelest mindjárt be is vezette a születési bizonyítványomba, főigazgatói aláírással.

Fröhlichnek pikkje van rám algebrából, arról nem tehetek. A határozatlan együtthatóval kellett megoldani az egyenletet és akkor mikor kihívott, és akkor mikor megmondtam, hogy akkor beszorzok lambdával, erre kiesik a második egyenlet, persze, azért nem esett ki, mert iksszel is be kellett volna szorozni, csak hogy ezt Fröhlich nem vette észre, mire megmondtam, hogy hogy kellett volna, akkor mikor észrevette, hogy ő nem tudta, szégyellte magát, és azt mondta, hogy menjek helyre, és azóta pikkje van rám, mert jobban tudtam az algebrát, és nem akart kihívni javítani, pedig a törvényszékben benne van, hogy januárig ki kell hívni a fiút javítani, mert másképpen nem érvényes az osztályzat, és a Steinmann, a legjobb tanuló is mondta, hogy föl lehet jelenteni Fröhlichet, de nem akartam, mert úgyis pikkje van rám, pedig a dolgozatba nekem ugyanaz jött ki, mint Steinmannak.

Magaviseletből azért van kettes, mert ha van három hármas, akkor nem lehet a magaviseletből se egyes, hanem akkor külön bizonyítványt adnak magaviseletből, amit postán küldenek el a szülőknek.

Ezt!?... Ez nem hármas, ez kettes, csak hogy az osztályfőnök úr olyan furcsán írja a kettest, véletlenül felül írja a végét a kettesnek. Csak a vezetéknevet tessék aláírni... de mostanában ne tessék bemenni az iskolába... a kaput kiemelték... most átalakítják... nincs kapu... nem lehet bemenni... majd egy-két hét múlva...

A LÁNYOK

A lányok a Vadász utcába járnak: egy órakor gyakran találkozunk velük, tarkán sereglenek ki a körútra, vihognak és sugdolóznak. Copfjukon piros és kék pántlika fityeg, hárman-négyen összefogóznak, egymásba karolnak, az egyik halkán, sűgva mond valamit, hangosan kuncogni kezdenek.

Ellenségesen és értetlenül és irigyen nézem őket, vajon miféle butaságon nevetnek folyton? És mit sugdolóznak? Ha két lány összejön, mindjárt sugdolózni kezdenek - ismeretlen dolgon nevetnek, elkomolyodom, és gyanakodva, rossz érzéssel húzom föl a szemöldököm - valami profán, cinikus, tisztátalan dolog van a világon; amiről csak ők tudnak, és mindig arról beszélnek; gúnyosan, alattomosan néznek rám és elszaladnak. Vajon mi lehet az?

Mert valamit tudnak, amit én nem tudok. Különbözik buták és tehetetlenek, növényt és bogarat nem gyűjtenek, bélyeget se. Leydeni palackot nem csinálnak, se magdeburgi féltékét. Egyszer napfogyatkozás volt, a Hold árnyéka elhaladt a Napkorong előtt. Napokig készültem rá, üveget kormoztam, és dobogó szívvel vártam a csillagászok által kijelölt időpontot. Mikor a fényes tányérba beleharapott a fekete csorba, ujjongva és áhítattal kiabáltam - és kezemben a kormos üveggel kerestem valakit, akinek elmondom, hogy milliárd kilométernyire mi történik odakünt. Csak két lányismerősöm volt a másik szobában, befutottam, és lelkesedve hívtam őket, hogy jöjjenek gyorsan, mert a pompás színjáték csak percekig tart. Nem lehetett rávenni egyiket se, hogy az utcai szobába átjöjjenek - valami butaságon vihogtak, csúfoltak engem, ugyan hagyj bennünket, mondták. Dühösen és gesztikulálva magyaráztam, hogy milyen nagy és ritka tüneményről van szó, és hogy mindjárt vége lesz, de hiszen csak arról van szó, hogy átjöjjenek az utcai szobába, kiabáltam elkeseredve. Valami kétértelmű ostobaságot feleltek, egy szón megint vihogni kezdtek, nem jöttek át, nem nézték meg.

De vajon mi lehet az - mert van valami velük. Valami van, amit mindenki tud, csak én nem, ami miatt úgy bánnak a lányokkal, mint valami kiváltságosokkal, és ezt ők tudják.

Még egészen kicsike voltam, mikor a rokonaim ilyeneket mondtak nekem, „hát állva hagyod a kis kisasszonyt, és te leülsz? nem szégyelled magad? milyen gavallér lesz belőled?”, és nekem fel kellett állni a kényelmes székről, hogy a csipkébe öltözött kis majom leülhessen. Az arcom égett a szégyentől és haragtól - miért? Micsoda ostoba, jogtalan, igaztalan előny? Ha pofon vágnám, leesne a székről. De hát ő pofon vághat és megalázhat engem, csak azért, mert ő gyengébb, és így lovagiasságból nem üthetem vissza? Hát nem látják, hogy ő tudja ezt, és kinevet bennünket, és kényelmesen elterpeszkedik?

Miért? Miért? Mi lehet ez?

A lányokat nem bántja senki. Taknyos másodista korokban már magázza őket a tanár, nem kapnak barackot a fejükre, udvariasan beszélnek velük. A felsőbbistákat pláne kisasszonynak szólítják, az iskolában is. Fialább tanárok előre köszönnek nekik az utcán - hallatlan! Szelíd-ség gyöngédség veszi körül őket - én meg tegnap egy olyan brusztflekket kaptam verekedés közben, hogy egész nap nehezen lélegzem. Ha elmondanám, azt felelnék, úgy kell, miért nem vágta pofon, nem szégyenled magad? De hát ő kezdte tanár úr - hát engem nem véd senki? Nem szégyelled magad? Egy felnőtt fiút védeni kell - micsoda katona lesz belőled?

- Az ám - katonaság! A tornaórán, szabadgyakorlatokban, felvonulásokban készülünk rá. Az kemény dolog lesz, tudom, eleget hallottam róla. Hideg pricc, borjú a hátamon, alélt mementelések, puská és szurony. Hiszen szép, lelkes dolog, tudom, vágyom is rá - de hát miért csak mi? A hazát meg kell védeni. Aki nem kockáztatja életét a hazáért, gyáva és becstelen. Hát ők? Ők miért nem gyávák és becstelenek? Eszükbe sem jut kockáztatni az életüket - ezek vihognak és pipiskednek: mégis, senki se mondja, hogy ők gyávák és becstelenek, sőt! inkább eszményül állítják elénk. Meg kell védeni a nőket, a gyenge nőket! Királyért és hazáért - és a nőkért! Hát a lányok királyok?

Miért? Miért? Miért?

Miért mindenütt, mindég, ez a kivételezés, ez az extravurst, ez az elnézés - miért, miért? A villamosban fel kell állni nekik - a legjobb falattal őket kell megkínálni, ha leejtenek valamit, úgy állnak ott, hanyagul és kényelmesen, mintha a természet törvénye volna, hogy azért nekem kell lehajolni. Tizenhét éves koruktól kezdve már kezét csókolnak nekik, mint az öreg püspököknek, akik munkában és áldásban töltötték életüket. Jobb oldalra kell engedni őket az utcán. De hát miért? Mit nyújtanak ők, mit tesznek, miért kell tisztelni őket? Hiszen műveletlenek, ostobák, lusták és dologtalanok. Multságban nőnek fel, férjhez mennek - attól kezdve a

férjük dolgozik helyettük, eltartja őket. Szabadjegyet váltottak az életre azzal, hogy megszülettek - míg nekünk véres verejtékkal kell kiverelkedni minden percünket, újra és újra bebizonyítani, hogy jogunk van az élethez.

De hát miért, miért, miért?

A fiúk valami szégyenletes és ostoba dologról fecsegnek, az iskolában. Nem, az képtelenség, ostobaság, nem lehet. Itt valami titok lappang, az bizonyos - de az örütség, az lehetetlen, hogy az legyen a titok. Hiszen az egy buta vicc, egy gyerekes játék - hiszen ennél csak érdekesebb a Torricelli-féle úr, vagy egy Leclanché-elem?

Miért? Miért?

Érzem, hogy egy napon meg fogom érteni. Félek ettől a naptól - ezen a napon keveredem majd el a szürke tömegbe: ezen a napon jövök rá, hogy én is az vagyok, amik ezek itt, akik szembejönnek velem az utcán. Ezen a napon el fogom felejteni az Osztályt, a Leclanché-elemet, a növénygyűjteményemet, és el fogom felejteni önmagamat.

NAPLÓM

szept. 5.

Új év, új napló, új élet... Ma volt az első nap a suliba. Osztályfőnök Lenkei, de még nem biztos, azaz rendőr. Tanarak általában a régiek, majd meglátjuk, mi lesz. Egyelőre a harmadik padban ülök. Az a hülye Benkő jött oda, hogy lépjek be a körbe, majd bolond vagyok. Elhatároztam, hogy ezentúl mindent pontosan megírok. Este voltunk az Angi néninél, de snassz volt, nem hoztak petróleumot, de snassz volt, nap két 6 óra 15 perckor, nyugszik 5 óra 45. Ebédre: húsleves, levestűs, tökfőzelék. Most itt ülök az utcai szobába, a lámpa alatt és írok.

szept. 31.

Ma volt az önképzőköri megalakuló ülés. Elnök: Mautner, alelnök Gelléri, titkár Székely a nyolcadikból, gazda Várnai. Én bekerültem a választmányba 6 szavazattal, mint bizottsági tag. Kítűztek pályázatot elbeszélő költeményre, értekezésre, szavallatra és matematikai értekezésre. Mint választmányi tag egyedül vagyok ötödista a bizottságban, címzetes jelleggel csak, de bíráló bizottsági tag. Ebéd: gombaleves, fásírt, rizskoch. Voltunk múlt héten a Kereskedelmi Múzeumban. Szombaton Uránia, utána vasárnap, hétfőn csak tizenkettőig van előadás.

okt. 6.

Aradi vértanúk, nincs sulis ünnepélyt elblicceltem. Hazajövet találkoztam Gárdossal, mondta, hogy semmi se volt, diri beszélt, aztán Földessy a vértanúkról. Sebők szavalt, de sügtak és erre összezavarodott. Mondta, hogy tanrendben újítás van, fizika helyett kedden kilenctől történelem. Gerő elmegy az iskolától. Délután megvettem a szépiát, a nullkörzöt és gummit, maradt ötvenhét, és megcsináltam az ábrázoló rajzot, nagyon szép volt, de a végén a kihúzóból kifolyt a tuss, valahogy kivakartam. Elhatároztam, hogy ezentúl mindig hordok iránytűt. Most az utcaiban ülök, de a sublód előtt, mert az asztal tele van friss fehérneművel, amit hoztak. Mindjárt vacsorázunk, ebédre mákosrétes volt.

nov. 2.

Elhatároztam, hogy ezentúl fontosabb dolgaimat titkos írással írom. Minden betű helyett az ábécében az utána következő második betűt írom. Oc dgfcekbvco hkbkmdrn. Vagy esetleg fordítva írom a szavakat. Matpak lótapap totnirof aráinél ed mettötlökle. Ma olvastam Jókaitól Szerelem komédiásai, gyönyörű szép. Grant kapitány gyermekeibe az emberevőknél tartok, elég érdekes. Holnap önképzőköri ülés lesz, beneveztem szavalásra, esetleg pályázom az értekezésre is. Ma nagyon röhögtünk, Prém azt mondta, hogy micsoda marhaságot olvasok én, mialatt ő magyaráz, mire kivitem, mire kiderült, hogy az ő könyve volt, amit ő írt. Mértanból jól állok, de még javítani fogok karácsonyig, magyarból egy felesre állok, dolgozat kétharmad, de még lesz egy iskolai dolgozat. Nagyon kíváncsi vagyok a bizonyítványomra.

dec. 6.

Uránia. „A jégvilág” című darabot adták, jó volt a fűrészes hal. Csináltunk dobtapsot, mire az igazgató lekiabált a páholyból, hogy az egész iskolát hazakergeti, nagyon röhögtünk Gárdossal, minden kép után állathangot utánoztunk és mondtuk „Náttyon szép! Náttyon szép!” - és minden képnél olyan hangosan álméltokdtunk, hogy milyen gyönyörű, hogy a felolvasó egész büszke volt és minden kép után úgy nézett szét, mintha ő festette volna. Kivettem a könyvtárból „Servadec Hektort”, este olvasok majd. Délután bent voltam a plébániakertben és eperfalevelet szedtem a hernyóknak, ja igaz, megölték a kínai császárt, nagy forradalom lesz. Nem férnek a bőrükbe ezek a kínaiak! Mostan az udvariban ülök, holnap nem lesz sul. Átnézem a történelmet és megcsináltam az ábrázolót, kúp lefordítása az első képsíkba, jó nehéz volt.

febr. 14.

Ma beírtak az osztálykönyvbe, mert a Jákó rámfogta, hogy a manzettámra írtam a puskát, pedig nem is természetrajzból írtam, hanem németből. Annyi baj legyen, majd megkérem az osztályfőnököt, hogy húzzon ki. Ma Shakespeare-től olvastam Hamletet, igen jó tragédia a nagy brit költő tollából. Ma egész nap olyan szomorú voltam, nem is tudtam etetni a hernyókat. Tulajdonképpen miért is él az ember? „Lenni vagy nem lenni, ezt itt a kérdés”, mint ahogy Shakespeare mondja a Hamletben. Arra gondoltam, hogy milyen kár az ifjúságért, mely elmúlik és hogy én már sohase leszek olyan vidám és elégedett, mint harmadikban. Hiába! az élet nem olyan víg dolog!... de hagyjuk!...

LÓGOK A SZEREN

Lógok a szeren.

Azt, hogy az izmaim még fejletlenek s mellem is szűkecske, azt én nagyon jól tudom. De nem tudhatjátok, hogy mi lakik bennem. Én is csak homályosan sejtem, borzongva gondolok rá, olyankor, mikor könnyedén simul rám a tornatrikó, és lábam gumicipősen szökdel a tornaterem csertörmelékében. Igaz: Wlach ötvenkilós súlyokat emelget, és Bányai Miklós megcsinálja nyújtón a nagyhalált. De őbennük, ugye, nyers erők dolgoznak csak, formátlan ösztönök - énbennem pedig az Akarat lakozik. Bányai képtelen megérteni a „savoir” ige ragozását, és Wlachnak én csináltam meg az algebrai dolgozatot. Én másféle ember vagyok. Én értem a tudományokat, és egyelőre nem tudom megcsinálni a vállállást a korlátton - de mi lesz, ha egyszer mégis megtanulom? Csodálatos lény jelenik meg ez esetben a világ színpadán; tüneményes ember, akihez képest Jókai hősei közönséges tucatemberek. Képzeljék el, hogy

egy napon ilyen újságcikk jelenik meg a lapokban: „Érthetetlen és nagyszerű előadás kápráztatta el tegnap a Vigadó dísztermében összegyűlt álmélkodó közönséget. Egy fiatalember, akiről eddig senki se tudott (itt az én nevem következik) jelent meg a dobogón s »Az élet értelme másodfokú egyenletekben« című előadásban tökéletes francia nyelven, megoldotta a világnak rejtélyét, amin eddig hiába fáradoztak a legnagyobb elmék - s mindezt oly nagyszerű előadóművészettel, hogy a jelenvolt világhírű színészek sírva tolongtak a dobogó felé, hogy kezet szoríthassanak az alig tizenhat éves zsenivel. De az ifjú szerényen és nyugodtan mosolygott csupán, s egy váratlan mozdulattal az asztalra ugorva, kézállásba helyezkedett, majd három salto mortale-t csinálva a megdöbbsent közönség fölött, elkapta a feje fölött húzódó vasrudat, és azon szédítő halálforgásokat végezve, átugrott a kilencméternyire elhelyezett kályhára, de úgy, hogy kézállásban maradt azért, s előbbi előadását ebben a helyzetben folytatta, nyugodt és behízelt modorban, végleg megoldva a nagyszerű problémát...”

Lógok a szeren.

Ti ezen csodálkoztok, mert nem tudjátok elképzelni, hogy lehet ember, aki mindenben egyformán tökéletes. Ti öregek és konzervatívok vagytok, és azt hiszitek, hogy a világ ezentúl is csak olyan lesz, mint eddig, és elfelejtitek, hogy egyszer eljön majd az érettségi. Ti nem tudjátok például elképzelni, hogy lehet majd esetleg egy miniszterelnök (a nevét szerénységem tiltja megsejteni veletek), aki egy napon, miután szenttelen és nyugodt hangon bejelentette az országgyűlésnek, hogy néhány jól megfontolt diplomáciai művelettel, amikről eddig nem akart beszélni, mert nem a szavak embere, sikerült Angliát, mint egyszerű gyarmatot, Magyarországhoz csatolni, s ezt ezennel tudatja a tisztelt Házzal - mondom, miután ezt szenttelen és hideg hangon előadta, nem törődve az ordító és ujjongó képviselőkkel, akik vállukra akarják emelni, hirtelen vívóállásba helyezkedik s egy szédítő, eddig ismeretlen dzsiu-dzsicu fogással, ott, a miniszterelnöki emelvényen, két vállára fekteti azt az ausztráliai világbirkózóbajnokot, akit az angol ellenzék orvul elhelyezett az emelvény belsejében, hogy a legnagyobb európai férfit megölje. Ti nem tudjátok elképzelni, hogy valaki délelőtt mint Főakadémikus előadást tart az egyetemi tanároknak, délután pedig megnyeri a hátúszás és függeszkedés világbajnokságát, mellesleg a rúdugrását is esetleg, hogy aztán este az ámuló közönség előtt hajlongjon, mely a Nemzeti Színházban ugyanezen ifjú drámájának ötszázadik előadását tapsolja orkán gyanánt. Ez a rendkívüli ifjú nem azért találta fel a Holdbarepülőgépet, mintha nem tudná megkeresni a kenyerét laufmétéával is, melyben virtuóz - ez a rendkívül férfi időnként hanyag mozdulattal rúg be harminckét gólt az Eftécé vagy Mac kapujába, mely csapatok együttes erővel sem bírnak vele, aki egyedül áll ki ellenök.

Lógok a szeren.

Na jó, jó, egyelőre persze még egy kicsit gyakorolni kell magamat. A lélek jóllehet, kész, de a test erőtlen, és a szereket nagyon ravasz emberek találták ki. Síkos a pózna, és pontos megfigyelések alapján állíthatom, hogy fölül, a vége felé lényegesen nehezebben mászható, mint eleinte; holott a felületes szemlélő azt hihetné, hogy mindenütt egyformán síkos. Azonkívül az a disznó Bauer mindig a vékonyabb póznához ugrik, és ráhagyja a vastagot. A negyedik-ötödik fogás után egészen más az ember világnézete, mint odalent volt, s egyszerre világosan látom, milyen gyermekes hiúság volna nagy szerencsétlenségnek tekinteni, hogy Bauer előbb lesz fönt, mint én. Nem kell a dolgot elhamarkodni. Lám, vannak hebehurgya és szeles emberek, akik magasugrásnál nekirugaszkodnak, nagy svungot vesznek, rádobbantanak az ugródeszkára, földobják magukat és gyakran leverik a mércét. Én nem áltatom magam hiú reményekkel. Eleinte persze - istenem, az ember fiatal és tüzes - én is bízom a jövőben, saszemekkel mérem a távolságot meg a mérce magasságát: apró léptekkel kezdem, nekilódulok s már látom magam, repülve lebegni a mérce fölött. De az utolsó pillanatban bölcs rezignáció fog

el, közvetlen a mérce előtt - micsoda ostobaság, gondolom, és szerényen, mint egy ibolya, lehajtott fejjel bújok át alatta, olyan ember szelíd és megadó modorában, akinek esze ágában se volt ugrni, csak egy kicsit sétálni akart.

Lógok a szeren.

Utóvégre, ha meggondoljuk, tulajdonképpen micsoda marhaság az egész - ez az egész intézmény, melyben minden arra megy ki, hogy az emberi testrészek közül lehetőleg egy se maradjon azon a helyen, ahová az Isten teremtette, hanem lehetőleg olyan helyzetet foglaljon el, amelyre az illető testrész soha életében nem számított. Két lábam a levegőben kalimpál, térdem kifordul, csuklóm becsuklik, hajam a szemembe lóg, a vér a fejembe tolul - a padló felszalad a plafonra és tótágast állanak a falak. S ehhez az undorító és lehetetlen állapothoz, míg kilógó nyelvvel keresem az egyensúlyt s próbálom áthúzni hasamat a vékony vasrúd mögött, teljes bizonytalanságban afölött, vajon a föld vagy a csillagos ég felé közeledem-e - ehhez az állapothoz valaki, egy vad külsejű férfi állandóan bömböl valamit felém - „homoríts!” „homoríts!” ezt bömböli, s az én vérbeborult értelmem távolról sejti csak, mit ért ez alatt a szó alatt - valamit ki kell feszíteni, igen, valamit behajtani, és valamit kiegyenesíteni - de hogy mi legyen az, láb, derék, csípő, s ha ezt már tudom: vajon melyik irányban keresendő az illető testrész: - mindegy, ugye nem kívánhatjátok, hogy válaszoljak ilyen állapotban. Rúgok egyet, előre vagy hátra, mindegy - kinyitom a szájamat, a szemem becsukom - undorral és kétségbeesve eleresztem kezemmel a szert, és hátam nagyot nyekken a vastag szőnyegen. Hála istennek - nevezhettek már. Az ördög vigye az egész tornaünnepélyt, a benevezést, az első díjat - majom lesz, aki megnyeri.

A VÉSZTANÁCS

Távol áll tőlem, hogy arrogáljam magamnak, mintha a most bekövetkezett nagy eseményeket anticipáltam volna; jelen tanulmányomnak egyszerűen csak az a célja, hogy rávilágítson bizonyos eseményekre, melyeknek már 1898-ban szemlélő tanúja és némiképp szerényen cselekvő szereplője voltam. Nem tudom, mekkora jelentősége lehet feljegyzéseimnek a világháború oknyomozó történetében, a magam részéről nem békülhetnék ki lelkiismeretemmel, ha akár óvatosságból, akár szerénységből elhallgatnék olyan adalékokat, melyeknek véletlenül jutottam birtokába; de amelyeknek történelmi jelentősége talán nagyobb, semhogy közlésüket mellőzhetném azzal az önmegnyugtatóssal, hogy én ezzel a jelentőséggel nem vagyok teljesen tisztában.

Nyilvánosságra bocsátom hát azt, amit a dologról tudok, minden reflexió vagy kritika nélkül, talán lazán és rendszertelenül, de őszintén, nevekkal és évszámokkal. A többit, hogy adataim mennyiben magyarázzák a ma eseményeit, s mennyiben vernek rájuk világosságot, ennek megítélését azokra bízom, akik többet értenek ehhez: a politikusokra és a történelemírókra. Igyekszem röviden és szárazon ragaszkodni a tényekhez.

Én Rogyákkal már 1898 szeptemberében ismerkedtem meg; szorosabb ez a nexus azonban csak novemberben lett, mikor én, bizonyos adminisztratív körülmények folytán, melyek itt nem bírnak fontossággal, a hatodik padba kerültem, jobbról negyediknek. Hátam mögött, de inkább balra, Zsemlye Tivadar ült és Rogyák előtt Singer. Ennek, mint látni fogjuk, fontos jelentősége van az egész dologban.

A lényeges mégis az, hogy én már novemberben olyan belső viszonyban voltam Rogyákkal, hogy már akkor egész bizalmasan beszélt nekem politikai állásfoglalásáról, anélkül, hogy ebben az időben sejthettem volna valamit ennek az érdekes embernek a programjából. Elhatározó eseményeknek kellett közbejőnniök, hogy világossá váljon előttem, miszerint itt nem egyszerűen meggyőződésről vagy felfogásról van szó hanem nyílt programról és radikális tervről.

Erről az elhatározó eseményről én november végén értesültem. Rogyákat egy reggel izgatott és heves beszélgetésben találtam Singerrel. Áthajolt a pad fölött, élénk taglejtésekkel suttoztak. Singer igen komolynak látszott, keveset beszélt, de éreztem, hogy döntő fontosságú kijelentéseket tesz. Érkezésemre hirtelen elhallgattak. Ez a bizalmatlanság nem sértett, mert ekkor még nem voltam annyira beavatva a dolgokba (később is óvatosak voltak velem szemben), hogy érdemlegesen részt vehettem volna a társalgásban. Tízpercben a folyosón találkoztam Rogyákkal. Ez alkalommal tapintatosan néhány kérdést intéztem hozzá. Láthatóan zavarba jött, és kitérő választ adott. Singer már valamivel közlékenyebb volt. Megtudtam, hogy a Rogyák-Zsemlye-ügy, mely már régóta válsággal fenyegetett, ma reggel olyan fordulatot vett, amit már nem lehet tisztán diplomáciai úton elintézni.

Arról régebben tudtam, hogy Rogyák és Zsemlye Tivadar között áthidalhatatlan elvi ellentétek állanak fenn. Rogyák, mint a radikális program pártfőnöke, Zsemlyét pánjassz aspirációkkal vádolta; - tudnivaló, hogy abban az időben a jasszok valóságos rémuralmat csináltak a Józsefvárosban, és messzeható befolyásuk már a Rigó utcában is éreztette hatását. Arról suttoztak néhányan, hogy kémeik közénk furakodtak, beiratkoztak az ötödik, hatodik osztályba, mintha igazi Tanulók volnának. Zsemlye Tivadar nyíltan tagadta, mintha a jasszokkal bármiféle politikai vonatkozásban állana; esetleges jassz-ismeretségei pusztán magántermészetűek, és nem sértik a Rigó utca vitális érdekeit. Ezzel szemben Rogyák néhányszor, a tízpercben, nagyon is érthető allúziókkal figyelmeztette, Zsemlyét az efféle titkos fondorlatok veszélyeire: a viszony egyre kényesebbé vált közöttük. Ma reggel aztán, váratlanul, látszólag indifferens kérdésben éles összeszólalkozás volt kettőjük közt az osztályban. Ez alkalommal Zsemlye Tivadar, indulatában megfélekedve az elővigyázatáról, azzal fenyegette meg Rogyákat és párthíveit, hogy hat óraker, hazamenet, dorongokkal felfegyverkezett jasszok támadják meg az Osztályt.

Később belátván elhamarkodott kijelentésének rendkívüli fontosságát, igyekezett visszazívni a dolgot, és azt állította, hogy neki ebben a dologban semmi szerepe nincsen, hitelesen nem tud semmit az egészről, és neki is csak úgy mondták. Rogyák ezt már nem vette tudomásul, azonnal megszüntette Zsemlye Tivadarral a tárgyalást, és Singerrel visszavonult tanácskozni.

Így álltak a dolgok délelőtt tizenegy óraker. A helyzet képét töredékes megjegyzésekből rekonstruáltam - Singer és Rogyák, a nehéz órák felelősségét érezve, csak a legnagyobb tartózkodással beszéltek a helyzetről. Még tizenegy előtt, óra alatt, a padon át küldött Marconilökdösést kaptam Zsemlyétől, melyben becsületisten terhe alatt felszólított, hogy óra után várjam meg a kapunál, rendkívüli fontosságú közlései vannak a számomra. Bár akkor még nem értettem annyira a helyzetet, hogy beláthattam volna európai következményeit egy esetleges összeütközésnek, mely a jasszok és a Rigó utca közötti diplomáciai viszonyt beállítaná: ösztönszerűleg éreztem, hogy ebben a kérdésben Rogyákék mellé kell állanom, és Zsemlye Tivadar felszólítására, hogy tárgyaljak vele, kitérő választ adtam.

Rogyák, aki tanúja volt lojális viselkedésemnek, nem szólt, de éreztem, hogy bennem való bizalma nagyban megerősödött. Azzal az udvarias, de rövid komolysággal, amit azóta se tapasztaltam államférfiúban, tudtomra adta utóbb, ha nincs kifogásom ellene, tizenkettőkor szívesen lát a Mária Terézia téren, ahol Singerrel „vésztanácsi előharcban” (így fejezte ki magát) megbeszéljük a teendőket.

Dobogó szívvel jelentem meg a megjelölt időben és helyen. A nagy dolgok, melyeknek így gyújtópontjába kerültem, remegő és büszke izgalommal töltöttek el - ezt az izgalmat azonban palástolni igyekeztem, látva azt a komoly, majdnem gúnyos nyugalmat, amivel ez a két nagyszabású férfiú megbeszélte az óriási horderejű teendőket. Bár nem fogtam fel egészen az összefüggéseket, igyekeztem utánózni az ő fölényes, határozott modorukat, titokban szégyellve, de be nem vallva, hogy a szakkifejezéseket nem mindig értettem meg.

Singer az általános helyzet vázolásával kezdte. Zsemlye Tivadar mai kijelentése oda enged következtetni, hogy a jasszok árulást követtek el (az „árulás” szó igen gyakran fordult elő ezen a haditanácson), és így a Rigó utca e percben vészpárvi viszonyba került részint Zsemlye Tivadarral, részint azokkal a jasszokkal, akik már tanév elején titokban fenyegetőztek, hogy a B) osztályt földalatti pisztolyokkal megtámadják. Ezt tovább nem lehet tűrni, hacsak nem akarják, hogy egy napon a késekkel felfegyverzett jasszok, este, a sötétben, fejbőrünket levágják. A válságos helyzetért Zsemlye felelős - e pontban haladéktalanul intézkedni kell.

Singer szavaira Rogyák azzal a hanyag nyugalommal, mely valósággal megborzongatott, kijelentette, hogy ő hajlandó Zsemlye Tivadarral vészpárvi vívni, meghívott törzsfőnökök előtt, persze csak angolul. Ehhez ragaszkodott, és ahhoz is, hogy Zsemlyét előzőleg két vészhadnagy vizsgálja meg, hogy nem rejteget-e páncélt, ami, ugye, árulás volna. Singer bólintott, és könnyedén megjegyezte, hogy az árulásra ő már régen készült, s tekintve, hogy atyjának a Bakonyban óriási földalatti vastelepei vannak, máris intézkedett, hogy nyolcezer vízhatlan páncélt készítsenek, amit a trikó alatt lehet hordani, anélkül, hogy bárki is észrevenné. A munkások hónapok óta serényen dolgoznak, s a napokban megérkezik az első szállítmány, mintegy háromezer darab. Ha a jasszok árulás révén megtudtak volna valamit a dologról, és ők is szereznének valahonnan páncélt, arra az esetre néhány vasruhát csináltatott, vascipőket, vasnadrágot és teljes vastrikót. A vészpárvihoz különben ő is hozzájárult, azzal a megszorítással, hogy a vészhadnagyk helyett inkább farmereket kellene hívni, ezekben jobban meg lehet bízni.

Abban az időben kicsit félénk voltam, s így sokáig nem mertem megszólalni. Éreztem azonban, hogy tekintélyem így nagyon alászáll, s így zavartan és pirulva én is megszólaltam, s felvettem a kérdést, vajon nem volna-e jobb, ha Zsemlye Tivadart egyszerűen lefejeztetnék? Hiszen, ha kimondjuk, hogy tényleg árulás történt, ennek nem volna semmi akadály.

Bár nem mutatták, magam is meglepetve éreztem, hogy indítványom meglepte a vésztanácsot. Singer hosszabb beszédben válaszolt, melyben kifejtette, hogy az ötlet magában nem volna rossz, csak az a baj, hogy hadüzenet nélkül az ilyesmit nem lehet megcsinálni, mert hiszen ez (a következő kifejezést sokáig kereste), mert hiszen ez kelepce volna. Rogyák azonnal hozzájárult ehhez a felfogáshoz. Hevesen magyarázni kezdte, hogy jellembecsület szempontjából hadüzenet nélkül képtelenség kelepcezt állítani (így mondta), ennek megvan a maga módja. Különben a kelepce nagyon kényes dolog, ehhez külön megállapodás kell és sok feltétel, amit mind tisztázni kellene, és e pillanatban nem tudja egészen biztosan, vajon jasszokkal szemben jogosult-e a kelepce; ezt még bővebben meg kellene beszélnie barátjával, a hadvezérrel, akivel esténként találkozni szokott, s aki nehéz háborús kérdésekben az ő tanácsadója. Nehogy azonban közben ismét elrontson mindent az árulás, azt ajánlja, hogy kelepce helyett indítsunk csatát, mégpedig haladéktalanul.

Singer ehhez hozzájárult. Most már csak a formai kérdések voltak hátra: elsősorban persze a zászló. Singer megígérte, hogy másnapra behozza a zászlót, a hozzávaló bélyegzővel, amit az ő atyja már régebben megcsináltatott, és eddig az íróasztalon tartogatott, várva, míg szükség lesz rá. Rogyáknak itt újabb nehézség ötlött eszébe. - Honnan szerezzük a prédát? - kérdezte. - Hiszen préda nélkül hozzá se kezdhetünk a csatához, hogy így fejezze ki magát. Singer egy pillanatra zavarba jött. Ekkor megint megszólaltam, s azt ajánlottam, hogy a prédát talán

gyűjtés útján lehetne beszerezni. Mindjárt megbántam elhamarkodott közbeszólásomat, mert mind a ketten hirtelen elhallgattak, összenéztek, és gúnyosan elmosolyodtak. Megint elpirultam, és zavartan dadogtam valamit, hogy hiszen nem úgy értem, mire Rogyák atyásan magyarázó, fölényes jóindulattal fölvilágosított, hogy a prédát nem lehet gyűjteni, mert hiszen az egy vérengző állat, és a csatába két rendőr szokta vinni láncon, a sereg előtt, közvetlenül a zászló mellett.

Ebben állapotunk meg. A tanácskozás után Rogyák vészesküt vett tőlünk, hogy nem követünk el árulást.

Másnap kilenc órakor meginterpelláltam Rogyákat, hogyan állunk a háborúval. Azt felelte: hogy Singer nem kapta meg a páncélokat, mert a hajó, amely a Bakonyból hozza a holmit, zátonyra futott.

Később közölte velem, hogy az egész dolgot el kell halasztani bizonytalan időre, mert karácsony előtt, míg meg nem tudjuk, hogy leszünk az okiratokkal, az egész dolog nem tényvalóság. Biztosított azonban, hogy az előkészületek minden irányban folynak. A mozgalom egyre terjed, hogy a zászló igenis megvan már, és hogy egész Amerika tud már a dologról. Kaliforniával való szövetségünk már biztos és csak az alkalmas időt várja, hogy egészen csendben és szerényen, anélkül, hogy valaki észrevenné, megindítsa a világcsatát.

Ennyi az, amit az 1898-i vésztanácsról tudok. Hosszú ideig nem foglalkoztam a dologgal. 1899-ben a reáliskola első osztályába iratkoztam, és évekig egyéb tanulmányok foglaltak le. E nagy események juttatták eszembe mindazt, amit megírtam. Az összefüggések felismerését, ismétlem, azokra bízom, akik erre nálam hivatottabbak.

HAZUDOK

Kezdetben voltak a betűk, és én így szóltam: »úr ír«.

Az úr, akiről itt szó volt, magas ember volt, fején fényes cilinderrel - hogy miről és mit ír, arról kevés sejtelmem volt, de éppen azért izgatott ez a kérdés. Egyik barátomtól megkérdeztem, de az kitérő választ adott.

Egy másik barátom engem kérdezett, hogy mi hol lakunk. Az utcát nem tudtam pontosan megmondani, de biztosítottam, hogy Pesten az a legelőkelőbb utca. További kérdésekre kissé zárkózottan, mint olyan ember, aki magánügyeiről nem szívesen nyilatkozik - de rövidségéhez képest elég plasztikus válaszban elmondtam neki, hogy mi csak néhány éve lakunk itt, azelőtt a Bakonyban birlaltunk szerény kastélyt, a hozzávaló ménessel és két wigwammal. Meg voltam róla győződve, hogy a barátom nem tudja, mi az a wigwam, és bosszantott, hogy nem kérdezi, tehát úgy tesz, mintha tudná.

Barátom azonban nem kérdezte, sőt a saját dolgaira tért, és elmondta, hogy náluk vettek egy fürdőkádat. Könnyedén bólintottam, és megjegyeztem, hogy nálunk van már ugyan négy kád, egy az ebédlőben, egy az írószobában és kettő a wigwamban, de tudomásom szerint most vesznek a hozzám tartozók még ötöt, melyek közül kettőre rácsavarható laterna magicát szereltek fel, és egy kis gépet, amelynek segítségével a fürdőkád magától mozog, mikor benne ülök - sétál, forog, sőt egy kicsit - egy egész picikét - fel is tud emelkedni a levegőbe.

Arra a figyelmeztetésre, hogy hiszen a wigwamok bakonyi kastélyunkban vannak és nem itt Pesten, megmagyaráztam, hogy itteni lakásunk csak ideiglenes, és hogy a kastélyt most alakítják át amerikai rendszerűvé. Megjegyeztem, hogy e célból évekig tanulmányoztam

Amerikát, mert apám engem bízott meg ezzel a jelentéktelen dologgal, egy kicsiny, de tartós gőzhajót bocsátott rendelkezésemre: - akkora az egész, mint ez a pad, de nekem igazán nem kellett nagyobb, fő, hogy a vitorlát derék gépem mindig jól hajtotta, és így néhány hónap alatt megtettem az utat. Őszintén bevallottam, mert nem szerettem a hazudozást, hogy a kis gőzhajó már nincsen meg - egy gyárba adtuk, ahol mostan tágítják egy kicsit.

Ezután bizonyára abbahagytam volna a témát, mert akkoriban még nem voltam barátja a fecsegésnek, és dicsekedni se szerettem: - de hát mit tehettem, a barátom kíváncsiskodott, és tudni óhajtotta, milyen rangom volt a hajón. Mosolyognom kellett ezen a naivságon, és tartózkodó, de barátságtalan leereszkedéssel megmagyaráztam neki, hogy ezen a hajón nincsenek rangok, és ilyenre én nem is reflektáltam - különben pedig egy régebbi tengerészutam alkalmából, amiről most nem akarok beszélni, megkaptam a másodtábornoki kinevezést és címet, és én teljesen meg voltam elégedve ezzel.

Barátomat érdekelte, hogy rablókkal nem találkoztam-e abban az időben. Jólelkűen megmagyaráztam, hogy a tengeri rablók csak vitorlánhajókat támadnak meg: - s ha effajta kalandokban volt némi szerény szerepem, az csak szárazföldi rablókkal és gyilkosokkal kapcsolatban történhetett, akiket apámmal együtt hajtottunk a bakonyi rengetegben. A felidézett emlékek hatása alatt elmondtam egyik érdekes hajtásunkat, mikor tizenkét rablót és négy gyilkost hajtottunk almáspejkón, akik fára másztak előlünk, mire apám addig rázta a fát, míg négy rabló és - ha jól emlékszem - egy gyilkos leesett. Ezek közül hármat otthon megszelídítettünk, és a kisebb házimunkák elvégzésére szoktattunk.

Láttam, hogy barátomat meglepik az apámról mondottak: megkértem tehát, ne szóljon senkinek ezekről a dolgokról, mert nem szeretem, ha kérdezősködésekkel zaklatnak. Apám valamikor megállított két lokomotívot félkézzel, és emiatt most nagyon nehéz a helyzetünk - kiderült ugyanis, hogy a lokomotívok az ellenségé voltak, és e miatt apámnak sok baja volt az ellenséggel. Ha megígérné, már mint a barátom, hogy igazán nem említi senkinek ezt a dolgot, akkor - titoktartásra - közölném vele, hogy a király saját maga volt kénytelen beleavatkozni az ügyekbe. Egy reggel személyesen megjelent bakonyi kastélyunkban - még egyszer figyelmeztetem, ne említsen erről semmit, mert súlyos politikai következményei lehetnek, ha valaki megtudja. Szóval - ha igazán érdeklik ilyen jelentéktelen dolgok, amiknek én kevés fontosságot tulajdonítok -, megjelent a király, és igen kérte apámat, ne ingerelné az ellenséget. Apám becsületére hivatkozott, de aztán megegyeztek valamiben, azt én nem tudhatom, hogy miben, mert engem nem vontak bele a tanácskozásba. Különben pedig a fagylatosgépekre kellett felügyelnem, mert akkor egész nap fagyaltot ettünk - nem úgy említem ezt, mint kivételes dolgot, mert őszintén szólva, mi reggelire fagyaltot és csokoládét szoktunk enni -, de akkor délben is fagyalt volt.

Barátom figyelmesen hallgatott végig, és egy üveget mutatott, amivel a betűket nagyobbra lehetett látni. Mosolyogva jegyeztem meg, hogy ismerem ezt a szerszámot, hiszen nekünk otthon van egy há... három méter nagy darab belőle, amibe ha belenéz az ember, egy betűt akkorának lát, mint egy kisebb ház - ezzel az üveggel mi gyakran nézzük a csillagokat. Ó igen, nagyon helyes kérdés, a Mars-csillagot is szoktuk nézni vele. Hogy mekkorának látjuk? Na, nem nagynak - akkorának talán, mint az Erzsébet tér -, de viszont nagyon tisztán és világosan meg tudjuk különböztetni az egyes tárgyakat.

Ó igen, elég érdekes dolgok, amiket látunk. A Marson főleg hangyák vannak, de akkora mindegyik, mint nálunk egy ember. Páncélos hangyák vannak és repülő hangyák, és mondhatom, jelenleg éppen nagy a mozgalom; tudni kell ugyanis, hogy kétféle hangya van a Marson; vörös hangyák és fekete hangyák, és ezek éppen háborúban vannak egymással.

A részleteket aznap nem mondhattam már el a barátomnak, de hazafelé, útközben össze-szedtem gondolataimat a vörös és fekete hangyákkal kapcsolatban, hogy másnap, ha megint szóba kerül ez a dolog, helyes válaszokat adhassak tudnivágyó barátomnak.

Másnap, mikor barátom megint előhozakodott az üveggel, már örömmel értesíthettem őt, hogy az előtte való este - direkte az ő kedvéért - behatóan tanulmányoztam a hangyaháborút, jó teleszkópom segítségével. A vörös hangyák hadállása most elég jó, mondtam - egy nagy hegy mögött helyezkedtek el, és készülnek átkelni a folyón zárt sorokban, a vörös hangyakirály vezetésével, aki nyolcszázmillió vörös hangyát vezényel. Érdeklődésére megígértem, hogy holnapra áttanulmányozom a fekete hangyák hadállását is, és bővebben referálok a fekete hangyakirályról, aki már most is rokonszenves nekem, mert haláltmegvető bátorsággal védte magát egy hegyszorosban, ahol gondolkodva sétált éppen, midőn egy barlangból vörös hangya ugrott elő, és kardját lobogtatva rátámadott.

Hazamenet főleg a fekete hangyakirályal foglalkoztam. A vörös hangyával szemben tanúsított viselkedése mondhatatlanul meghatott engem is. Éreztem, hogy ilyen viselkedéshez nemcsak roppant testi erő és bátorság kell, de őszintén szólva, olyan lelkiismeretesség, mely a gonosz és áruló támadásokkal szemben éppoly kérlelhetetlen szigort vált ki egy királyból, mint ahogy jóvá és könyörületessé hangolja őt saját népével, az özvegyekkel és árvákkal és más védtelenekkel szemben.

Biztos voltam benne, hogy a fekete hangyakirály előbb-utóbb győzni fog, de barátomnak ezt nem mondtam meg. Tudtam, hogy a fekete hangyakirály fölényes győzelme csak akkor hat rá teljes erővel, ha előbb végigkíséri a megpróbáltatások egész kálváriáján: - közöltem hát vele, hogy a vörös és fekete hangyák között kitört háború egy óriási mű anyagát képezi; ez a mű egy akkora könyvben van leírva, mint ez a ház, ennek a könyvnek a lapjait gépek hajtják, és az ember egy hídon állva olvassa a lapokat: - egy lap akkora, hogy a felére rá lehet írni az egész Robinsont. A hangyák háborúja négyezerkétszáz lap hosszú lesz.

És aznap, hazamenet, részleteket dolgoztam ki magamban, hogy másnapra kész legyen az anyagom. Két hangya összebeszél, hogy elárulj a fekete hangyakirályt - egy sötét völgyben találkoznak és éjnek évadján megtámadják a palotát. Szerencsére a hangyakirályné ébren van, és figyelmezteti férjét. Azonnal fellármázzák a táborn, két főhangya vezérlete alatt megindul a tenger felé...

Erről a fekete, kanyargó rajról beszéltem másnap. Távolság a tenger vize csillog a lemenő nap fényében. Vadregényes hegyek és végtelen lapályok váltakoznak. Az erdők mélyében, fák között, bokrok árnyékában rejtekeznek és figyelnek a vörös hangyák. Órák kérdése, mikor törnek elő... A fekete raj komoran, baljós nyugalommal, összenyüzsögve zúdul le a völgyre...

Így lettem íróvá.

TANÍTOM A KISFIAMAT

- Ha kilenc kályhában öt és fél nap alatt tizenkét köbméter bükkfa ég el - mennyi nap alatt ég el tizenkét kályhában kilenc köbméter bükkfa...

- Ha kilenc kályhában...

Az íróasztal előtt ülök, valami cikket olvasok. Nem tudok figyelni. A másik szobából már harmincötödször hallom a fenti mondatot.

Mi a csoda van már azzal a bükkfával. Muszáj kimenni.

Gabi az asztal fölé görnyedve rágja a tollat. Úgy teszek, mintha valami más miatt mentem volna ki, fontoskodva keresgélek a könyvszekrényben. Gabi lopva rám néz, én összehúrom a szemem, mintha nagyon el volnék foglalva gondjaimmal és nem vennék tudomást róla - érzem is, hogy erre gondol, közben görcsösen mondogatom magamban: „Ha kilenc bükkfa... tizenkét köbméter... akkor hány kályhában...” Ejnye, a csudába! Hogy is van?

Elmegyek előtte szórakozottan, megállok, mintha ebben a pillanatban vettem volna észre.

- Na, mi az, kisfiam, tanulgatunk?

Gabi szája lefelé görbül.

- Apukám...

- Mi az?

- Nem értem ezt a dolgot.

- Nem értem?!... Gabi!... Hogy lehet ilyet mondani?! Hát nem magyarázták el az iskolában?

- De igen, csakhoggy...

A torkomat köszörülöm. Aztán már nyersen és ellenségesen:

- Mi az, amit nem értesz?

Gabi mohón, gyorsan és megkönnyebbülve, máris hadarni kezdi, mint akinek nagy súlyt vettek le a válláról.

- Nézd apukám, ha kilenc kályhában öt és fél nap alatt tizenkét köbméter bükkfa ég el...

Én dühösen:

- Papperlapapp!... Ne hadarj!... Így nem lehet értelmesen gondolkodni!... Tessék még egyszer nyugodtan és megfontoltan elmondani, majd akkor meg fogod érteni! - Nna, adj egy kis helyet.

Gabi boldogan és fűrgén félrehúzódik. Ő azt hiszi, hogy én most nem tudom, hogy ő most vidáman rám bízta az egész dolgot - ő nem tudja, ő persze nem emlékszik ugyanerre a jelenetre, húszegynéhány évvel ezelőtt, mikor én húzódtam így félre, boldogan és megkönnyebbülve, és az apám ült le így mellém, ugyanezzel a bosszankodó és fontoskodó arccal, mint most én. És ami a legborzasztóbb, még hozzá - ebben a pillanatban villan át rajtam - erről, ugyanerről a példáról volt szó akkor is!... Úgy van, nincs kétség!... a bükkfa és a kályha! szent Isten!... pedig akkor már *majdnem* megértettem - csak elfelejtettem!...

Az egész húszegynéhány éves korunk egy pillanat alatt a semmibe süllyed. Hogy is volt csak?

- Nézd, Gabi, mondom türelmesen - az ember nem a szájával gondolkodik, hanem az eszével. Mi az, amit nem értesz?!... Hiszen ez olyan egyszerű és világos, mint a nap - ezt az első elemista is megérti, ha egy pillanattal figyel. Nézd, fiam. Ugye, itt van az, hogy kilenc kályhában öt és fél nap alatt ennyi és ennyi bükkfa ég el. Nna. Mit nem értesz ezen?

- Ezt értem, apukám... csak azt nem tudom, hogy az első aránypár fordított és a második egyenes, vagy az első egyenes és a második fordított, vagy mind a kettő egyenes, vagy mind a kettő fordított.

A fejbőröm, a hajam tövében, lassan hidegedni kezd. Mi a csudát fecseg ez itt össze az aránypárokról? Mik lehetnek azok az átkozott aránypárok?!... Honnan lehetne ezt hirtelenében megtudni?

Most már hangosan szólok rá:

- Gabi!.. Már megint hadarsz!... Hogy akarod így megérteni?... Az ember a szájával, ízé... Mi az, hogy fordított meg egyenes, meg egyenes meg fordított, papperlapapp, vagy a falramászott nagybögös!

Gabi röhög. Ráordítok:

- Ne röhögj! Ezért taníttatlak, kínlódom veled!... Ez azért van, mert nem figyelsz az iskolában!... Hiszen te azt se tudod... hiszen te azt se tudod... (Elképedve meredek rá, mintha egy szörnyű gyanú ébredt volna fel bennem.) Hiszen te talán azt se tudod, hogy mi az az aránypár?!...

- Dehogynem, apukám... Az aránypár... az aránypár... az aránypár az a két viszony... amelyben a belső tagok hányadosa... illetve a külső tagok szorzata...

Összecsapom a kezem.

- Mondom!... Tizennégy éves kamasz, és nem tudja, mi az az aránypár!

Gabi szája megint lefelé görbül.

- Hát mi?

- Hogy mi? Na megállj, te csirkefogó!... Most azonnal előveszed a könyvet, és harmincszor elmondod!!... mert különben...

Gabi megszeppenve lapozgat, aztán hadarni kezdi:

- Az aránypár azon mennyiség, melynek két beltagja úgy viszonylik két másik mennyiséghez, valamint... igen, apukám, de melyik itt a két beltag, a bükkfa térfogata és a napok száma, vagy a kályhák száma és a bükkfa térfogata?...

- Már megint hadarsz?! Add ide azt a könyvet.

És most rettentő komolyan kezdem:

- Ide nézz, Gabi, ne légy már olyan ostoba. Hiszen ez olyan világos, mint a nap. Na nézd, milyen egyszerű. Na. Ide figyelj! Ugye, azt mondja, hogy kilenc kályhában ennyi nap alatt ennyi és ennyi bükkfa. Tehát ha ennyi és ennyi bükkfa kilenc nap alatt, akkor világos, ugye, hogy tizenkét nap alatt viszont nem ennyi és ennyi, hanem...

- Igen, apukám, eddig én is értem, de az aránypár...

Dühbe jövök.

- Ne fecsegy bele, így nem érte... nem érted meg. Ide figyelj. Ha kilenc nap alatt ennyi és ennyi - akkor tizenkét nap alatt, mondjuk, esetleg ennyi és ennyivel több. De viszont, pardon, azért nem több mégse, mert nem kilenc kályhában, hanem tizenkettőben, tehát ennyivel kevesebb, vagyis ennyivel több, mintha ugyanannyival kevesebb volna, mint amennyivel több... Itt ugyanis az aránypár... az aránypár...

Egyszerre világosság gyúl az agyamban. Mint egy villámcsapás, úgy ér a Nagy Megismerés, aminek hiánya húszegynéhány év óta lappang és borong bennem - úgy van, most rájöttem!... Nincs kétség - akkor... ott... egészen nyilvánvaló - úgy van, nyilvánvaló, *az apám se értette ezt a példát!*

Lopva a Gabira nézek. Gabi közben észrevétlenül kinyitja a történelemlékönyvet, és most félszemmel azt a jelenetet nézi egy régi képen nagy kéjjel, ahogy Kinizsi Pál két törököt dögönyöz.

Nagyot ütök a kobakjára, csak úgy csattan.

- Nesze!... majd bolond leszek itt kínlódni veled, mikor nem figyelsz!

Gabi bög, mint a két török együttvéve.

Én pedig megkönnyebbülve ugrom fel, és a múlt ködén keresztül egy arc rajzolódik elém - az apámé, amint nagyot üt a kobakomra, vígan és megkönnyebbülve, mintha azt mondaná: „add tovább a fiadnak! énnekem már elég volt!”, és füttyörészve, zsebredugott kezekkel, vígan indul el a sír felé, ahol egészen mindegy, hogy hány nap alatt ég el kilenc köbméter bükkfa és hatvan-hetven év élet.

ELNÖKÖLTEM AZ OSZTÁLYVIZSGÁN

Az osztályvizsga - negyedik elemiből - tegnap volt a Vály utcában. Gabi, akinek ez kétszeresen nagy nap, hiszen nemcsak az osztályból, hanem egész elemi iskolai minőségétől búcsúzik velem, jövőre már gimnazista - néhány jóakarató, atyai felvilágosítással próbálja megértetni velem, miről van szó.

- Dehogyan, apukám - csóválja a fejét elnézően -, a bizonyítványt nem ma kapjuk, hanem majd a záróünnepélyen.

- S a szülőknek se mutatják meg?

- Hogyisne! Senkinek a világon. A tanító úr megmondta a Dudásnak, hogy abba az atyaúristen se nézhet bele, míg ki nem osztják.

Sértve érzem magam.

- Hát fogadjunk, hogy nekem megmutatják.

Gabi oldalról néz rám, és a tekintetében udvariasan, de határozottan benne van a szánakozó feddés: kicsit sokat képzelsz magadról, barátom. Ha a Dudás papájának se, aki pedig mészáros...

Na jó, majd meglátjuk. Abba igaza van a gyerekeknek, hogy az iskolának van valami megszeppentő hatása rám is. A kis könyv, amit évközben kapni szoktak, utasításaiban határozottan és kategorikusan beszél tanulókról és szülőkről. Tanuló, az tanuló, és a szülő, az szülő. A tanuló tartozik ezt és azt - mondja a kiskönyv, ezzel szemben a szülő vagy gyám így és úgy, ekkor és akkor. A kiskönyv jóságosan, de szigorúan megszabja a szülő teendőit és magatartását is az iskolával szemben. Az a furcsa, félig jóleső, félig nyugtalanító érzésem van, ha olvasom, hogy én, a szülő, tulajdonképpen szintén hozzátartozom az iskolához, fennhatósága alatt állok, tartozom elvégezni szülői kötelességem, a többit bízzam rájuk. A tanuló az iskolában tartózkodik és tanul - a szülő közben otthon tartózkodik és... izé... (mellékesen szólva, miért hívnak engem szülőnek, sohase szültem életemben!)

Akárhogy csűröm-csavarom, nem tudom legyőzni elfogultságom: és a nagyobbik baj, hogy Gabi ezt tudja és természetesnek találja. Természetesnek találja, hogy az iskolaszolgának azt mondom, kicsit drukkolva: „pardon, kérem szépen, erre van a negyedik osztály?” és leveszem a kalapom. Gabi nem tudja, hogy a miniszterelnökség parádés portását egy gögös „hallja barátom”-mal szólítanám meg. Gabi tudja, hogy szülő s tanuló közt, az iskola szempontjából, lényeges különbség nincsen, és nagyon helyes, hogy én is lábujjhegyen és félszegen baktatok el az osztályok előtt, melyeknek zárt ajtaján zümmögés szűrődik át. Még rám is szól:

- Pszt, apukám, itt halkabban kell beszélni.

A Negyedik Osztály hangulata ünnepi. Virágcsokrok az asztalon. A gyerekek fehérben, csendesen suttogva ülnek, még nem jött be a tanító úr. Néhány szülő a fal mellé állított székeken, csendben és illedelmesen. A gyerekek végigmustrálnak, megállapítják, hogy Gabihoz tartozom mint szülő, azaz gyám, akinek az ajtó mellett a helye. Gabi előremegy, a padok felé, könnyedén és otthonosan - én félszegen az ajtóban maradok, mint az inas, aki elkísérte gazdáját a klubba. Gabit körülveszik, Gabi is felélénkül. Csodálkozva nézem, milyen elfogulatlanul cseveg osztálytársaival; és irigylem, hogy azok milyen maguk közé tartozónak érzik. Szeretnék én is úgy beszélni velük, elfogulatlanul és hatalmasan, mint Gabi, de érzem, hogy zavarba jönnék, félszeg volnék: ők pedig megmerevednének, hűvös udvariassággal felelnének. Hiába. Ez a negyedik tanuló osztálya, én pedig a negyedik szülők osztályához tartozom. Nincs az a forradalmi cselekedet, ami ezt az osztálykülönbséget megszüntethetné.

Kezdem egészen árvának érezni magam. Odamegyek Gabihoz, aki két fiúval nevetgél. Halkan megszólítom, felém fordul, elkomolyodik, ő is halkabban beszél.

- Gabi kérlek - mondom, közönyös elfogulatlanságot erőltetve -, hol lehet ilyenkor a tanító úr? Bemennék hozzá.

- Nem lehet, apukám. A tanáriba nem mehet be a szülő. Majd mindjárt bejön.

Köhög, félreállok. A gyerekek szigorúan néznek rám.

De íme, jön a tanító, sietve. Nagy suhogás, mindenki feláll - én is, ijedten.

- Üljenek le!

Most ima következik. Utána a tanító úr köhög, körülnéz. Engem is észrevesz, nyájasan és kedvesen biccent. Én is mosolyogva válaszolok - később rajtakapom magam, hogy rögtön Gabira néztem utána, vajon észrevette-e, hogy milyen jóba vagyunk a tanító úrral. Önbizalmam kezd visszatérni.

Számolnak. - Nyolc meg négy... leírom az egyest, marad...

- Folytasd, Gabi!

Gabi fűgén ugrik a táblához. Izgatottan figyelem minden mozdulatát, hogy veszi fel a krétát, hogy húzza össze szemöldökét a rettenetes nagy figyelemtől, kinyújtott karjában a krétával, úgy áll, mint egy vívó, akinek most meg kell mérkőznie a négyszögletes alakú nagy Feladattal.

De rám nem néz egy pillanatra se.

Közben váratlan esemény. Az igazgató úr csendben bejött az ajtón, egy kicsit nézi az ügyet, megismer, és odajön hozzám.

- Egy kérésünk volna. Nincs elnök a vizsgához... - és ha már úgyis itt vagyok... tiszteljem meg az iskolát... és a többi... szóval, foglaljam el az elnöki széket.

Érzem, hogy elvörösödök. És itt közbe kell szűrnom valamit, ami egyrészt a Vály utcai iskola kitűnő igazgatójának szól, mint lovagias köszönet és hála, a megtiszteltetésért, másrészt kevés számú híveimnek, mint magyarázat és mentegetőzés. Én nagyon jól tudom, hogy nem vagyok se tanügyi, se másféle tekintély, és hogy semmi keresnivalóm az elnöki székben. De azért, ha kijelentem, hogy amennyiben a köztársasági elnöki széknek elfoglalására szólítanak fel, azt a kérést *nem* szerénységből utasítanám vissza: talán megértik indokaimat, hogy miért voltam képtelen *ezt* a kérést visszautasítani, bármennyire tiltakozott szemérmem és szerénységem. Arról volt szó, meg kellett tudnom, látnom kellett, mit szól ehhez a dologhoz Gabi! - ha egyszer csak meglát az elnöki székben, a Tanító, sőt Igazgató társaságában? Arról van szó,

hogy meg kell mutatnom, hogy az én osztályomban, mint az Életiskola negyedikese, *én is vagyok valaki, vagyok annyi, mint ő az ő Osztályában!* Bocsássanak meg!

Óvatosan megyek fel a katedrára. Gabi még felel, nem vesz észre. Csak miután visszament a helyére és felveti a szemét, csodálkozik el, ott látván az Asztal előtt, hanyagul, előkelően.

De gazda nélkül csináltam a számítást.

Amíg a fiúk felelnek, minden jól megy. Helyeslően bólintok, fejemet csóválom. A földrajz-vizsgán titokban megcsodálom azt a diplomáciai tapintatot, azt a pompás ügyességet, ahogy szegény Magyarországnak szomorú földrajztörténelmi és problematikus alkotmányjogi helyzetét intézi a pedagógia. És már-már úgy érzem, minden jól fog végződni, aláírom a jegyzőkönyvet és módomban van bepillantani az előttem heverő Naplóba és Osztályfüzetbe.

Ekkor, öt perccel a vizsga vége előtt, odajön hozzám az igazgató és a fülembé súgja, amiről megfeledkeztem: hogy legyek szíves néhány szót szólni befejezésül, egy rövid kis beszédet, a tanulókhöz, amivel elbúcsúztatom őket, mint elnök.

Puff!

Ahogy előbb elvörösödtem, most elsápadok. Erre nem számítottam. Nem számítottam? Mondjuk ki egyenesen: „nem készültem!” És most megint közbe kell szúrnom egy szót azoknak, akik tartanak valamit ékesszólásomról. Ha Bethlen István öexcellenciája szólít fel, hogy aszongya, neki egy kis dolga van éppen, legyek szíves a parlament plénuma előtt rövid kis beszámolót a londoni út eredményéről - legfeljebb azon tűnődöm, méltó-e a politikai meggyőződésemhez, de pillanatig se aggódom, vajon mint szónok, méltó vagyok-e erre a feladatra. De értsétek meg: öt perc múlva beszélnem kell - mit beszélni! *Felelnem kell!* és Gabi itt van! a Gabi, akinek annyiszor magyaráztam, milyen szépen és bátran és okosan kell felelni, ha az emberre kerül a sor.

Több szellemi munka előtt ekkora erőfeszítést nem fejtettem ki magamban, mint most, öt perc alatt. Mi a csudát beszéljek? Egész könyvtárra való elmélete a gyermekpszichológiának átsuhan tudatomon. Pedagógiai elvek törmeléke zörög kapkodó fejemben. Haza... kötelesség... hála... derék polgára a társadalomnak... intő példa... izé... lobogó fáklya... Kossuth Lajos... Börharisnya... buzgalom és kitartás, egy szebb jövő gyümölcse gyanánt... csúzli...

Hideg veríték lepi el a homlokom. Csönd lesz, vége a vizsgának. Az igazgató szánakozóan néz rám. Előredülök.

- Kedves gyerekek!

Feszült figyelem. Gabi tágrameresztett szemekkel bámul.

- Kedves gyerekek! Én is voltam negyedikes elemista... bár most már felnőtt, nagy ember vagyok, láthatjátok a hosszú ősz szakállamon...

Páran nevetnek. Ijedten állok meg. Persze, hisz nincs is szakállam, méregbe jövök.

- És akkor, mikor vége volt a vizsgának, az volt a vágyam, hogy az a bácsi, aki ott beszél a katedrán, minél hamarabb fejezze be, hogy már mehessek. Tehát Isten veletek!

Gabi hazamenet büszkén dicsekszik, hogy a Dudás odajött hozzá, és azt mondta, elismerően:

- A te apád beszélt.

Közölte Gabival, amennyiben nem vette volna észre.

De utána a Dudás férfiasan kezettfogott vele, és én érzem, hogy kezdek imponálni Gabinak.

SZERETEM AZ ÁLLATOT

A kis házinyúl mindjárt nagyon megtetszett, mikor a konyhában letették: buta, kedves kis feje, ijedt szemei és lágy, sima szőre. Azt a jellemző, gyöngéd, pártoló szeretetet érzem, amit nagyon jól ismernek kezdő szerelmesek, akiknek kicsi és macskaszerű nőikkel akadt dolguk. Nem akarok semmit tőled, te fehér, ijedt kis nyúl, csak meg akarom simogatni a fehér bundádat, hátrafelé és óvatosan, hogy jól essék neked, ölembe vennélek, és a kis fejedet simogatnám, hogy megnyugodj, és jól érezd magad, biztonságban, és elhidd, hogy nincs okod félni, nem kell tartanod semmitől, én vigyázok rád és megvédelek.

Ezt érzem, egészen melegen és önzetlenül, felolvadva ebben a védő, önzetlen, odaadó szeretetben, és a kis fehér nyúl után nyúlok, hogy megsimogassam. A kis nyúl azonban, ijedt kis dög, riadtan lelapul, és kifut a tenyerem alól, be a konyhaszekrény alá.

Te csacsi kis nyúl, mondom neki fejcsóválva, lám milyen kedves, ostoba ijedt kis nyúl vagy te, hát most azt hiszed, hogy bántani akarlak, megfogni, mohón megragadni, agyonütni, megenni, mert erősebb vagyok nálad. De értsd meg, hogy szó sincsen minderről, hát persze, hogy erősebb vagyok nálad és mindezt megtehetném, de hiszen éppen arról van szó, hogy nem akarom megenni, nem érted? Sőt gyöngéd és kedves akarok lenni, meg akarlak simogatni, meg akarok feledkezni önmagamról, a magam jogairól, vágyairól, élvezeteiről, te miattad, akit meg akarok simogatni, hogy dobogó kis szíved megnyugodjon, és jól érezd magadat, egész finom, bájos, törékeny, félénk kis lényedet.

Ezt gondolom megindult lélekkel és egy piszkafával piszkálom a kis nyulat, hogy kijöjjön a konyhaszekrény alól, és én megsimogathassam. A kis nyúl előbb húzódozik a piszkafa elől, orrcimpái idegesen, rémülten táncolnak, aztán usgye, kiugrik, átfut a konyhán, bebújik egy sarokba.

Utána megyek, és óvatosan leguggolok melléje. Ejnye, mondom neki, hát milyen ostoba vagy. Nini, hiszen még sokkal jobban reszketsz és félsz, mint az imént. Persze, ez érthető a te elfogult és szűk kis értelmű szempontjából, mely azt súgja neked, hogy abban a makacs-ságban, amivel utánad jövök, csak a vérengző vadállatok mohósága rejthetik, és amely nem tudja megérteni az erősebbnek fejlettebb erkölcsi érzését és altruizmusát. No, most már aztán tényleg meg kell, hogy fogjalak, meg kell, hogy simogassalak, azzal az érzéssel, amit most érzesz irányomban s mely vérszopó tigrisnek láttat engem, ezzel az érzéssel igazán nem hagyhatlak magadra. Be kell bizonyítsam neked, hogy mennyire tévedtél, hogy mennyire nem azért akarlak megfogni, hogy átharapjam a torkodat, hanem csak önzetlenül meg akarlak simogatni, kellemessé akarom tenni az életedet, és nem számítok se hálára, se ellenszolgáltatásra.

Óvatosan kinyújtom a kezem, s már a nyakán vannak ujjaim, mikor egy kétségbeesett ugrással kirántotta magát, fuldokolva nyifogott, és szétterpesztett lábakkal, lihegve, halálos félelemben bebújik a kályha alá.

Nyelek egyet, és érzem, hogy a vér a fejembe száll. No, igazán példátlan butasággal van dolgom. Most mit tegyek? Abbahagyjam? De akkor azt fogja hinni, hogy neki volt igaza, hogy tényleg meg akartam enni, vagy agyonverni, és most kifáradva, egyelőre lemondtam szándékomról.

A kályha elé fekszem, és benézek a kályha alá. Ott kucorog apróra összehúzódva, és fekete szemeiben kimondhatatlan félelem csillog, amint tekintete az enyémmel találkozik. Most már igazán megharagszom. Te számár, mondom neki elkeseredve, hát nem hiszel semmiben, ami szép és kedves? Hát nem hiszel az önzetlenségben, a gyöngédségben, hát nem hiszel a szeretetben, mely nem számít hálára? Hát hogy bizonyítsam be neked, szerencsétlen, hogy milyen alantasan, milyen megvetésre méltóan gondolkozol? Persze a te buta és rossz kis fejedben csak aljas, durva és erkölcstelen képzetek nyüzsögnek, harapásról, verésről, az erősebb kajánságáról, amivel elpusztítja a gyöngéket... te, te undok kis férgek, hát nem akarod elhinni nekem, hogy van harmónia, van bensőséges, könnyes megindulás, mely a gyöngeség, szegénység, tehetetlenség láttán elfogja lelket? A teremtésit annak a nehéz fejednek, csak azért is bebizonyítom neked, hogy van!

Most már hirtelen és mérgesen kapok utána, erőlködöm, kivörösödöm, a nyelvem kilóg, megbotlom, leesem, négykézláb futok utána, be az asztal alá, a dézsa mögé. Beverem a fejem az ajtófélfába, kiszakad a kabátom, a fogamat csikorgatom, és egyszer már meg is kapom a füleit, de ő lihegve, most már hangosan makogva kitépi magát, megharap, és a kamrában elbújik a hasábfák mögé.

Most ott van és nekem szét kellene szedni az egész halom fát, hogy megtaláljam. De szét-szedem, szétszedem én, ha addig élek is, szétszedem, és megfogom és megragadom a füleit és felkapom a levegőbe, és megforgatom, és a falhoz vágom, és szétloccsantom a fejét, azt az ostoba, makacs, számár fejét, amivel nem akarja megérteni, hogy csak meg akarom simogatni.

A PAPÁM

Hathónapos fiú naplójából

Elhatároztam, hogy feljegyzek magamnak néhány megfigyelést, amikre később, mint naturalista írónak, szükségem lehet. Szűk környezetem csak kevés teret enged a szemlélődésre, s így egyelőre néhány állandó jelenséggel foglalkozom: ezek között az én szolgálatomra kirendelt személyzetnek egyik sajátos alakjával, aki hetek óta igyekszik már érdeklődésemet felkelteni önmaga iránt, olyan makacs, jobb sorsra érdemes buzgalommal, ami bizonyos jóindulatú és leereszkedő szánalmat vált ki belőlem. Ez a személyzetem középtermetű, kuszált hajú és sárgás arcbőrű ember, egyebet nem tudok róla, nem is érdekel, bár, mondom, sokszor igazán meghat az a buzgalom, amivel észre akarja vétetni magát. Állandóan körülöttem kuncsorog, a legkisebb jelre odaugrik hozzám, és naiv, lelkesedő arcán csak úgy világít a forró vágy, hogy valamiben szolgálatomra lehessen, szegényke. Főleg az utóbbi időben minden igyekezetével azon van, hogy megjegyzzem az arcát és a nevét. Naponta százszor bemutatkozik nekem: „Papa, papa - én a papa vagyok”, mondta újra és újra, kétségbeesetten és reménykedve, hogy talán egyszer mégis méltatom majd arra, hogy megjegyzzem magamnak.

Annyit erőlködik, hogy most már körülbelül tudom is, sőt ki is tudnám mondani a „papa” szót, de direkte nem teszem, az ember ne bizalmasodjék a szolgálóival, az sose jó. Nem kell, hogy elbízsa magát, úgymint eleget a terhemre van.

Bár, ismétlem, ez a kutyahúság bizonyos szánakozó jóindulatot kelt bennem. Bokros teendőim közt (most kezdenek kibújni a fogaim, nagyon el vagyok velük foglalva) néha futólag gondolok rá: miféle ember lehet szegény?

Múltkor, reggel, még ágyban fekvé, miután néhány parancsoló kiáltással berendeltem Mama nevű szolgálómmal a reggelit, és jóízűen elfogyasztottam: eluntam magam, szórakozottan nézegettem körül, és megpillantottam őt, az asztal előtt ült, valami fekete rudacskát tartott a kezében, és ezzel a rudacskával kapirgált egy előtte heverő papírdarabkán. Hirtelen szájalom fogott el: milyen fejletlen, tudatlan ember lehet! Lám, ott van a kezében egy tárgy, előtte az asztalon papír - és ez a gyermekes csacsi ember, a helyett, hogy mind a kettőt bedugná a szájába, mint ahogy értelmes emberhez illik, egyikkel kapirgálja a másikat, mintha viszketne neki a papír. De ez még semmi. Egy másik, hajlottvégű csőnek a végét meg néha szájához emelte, füstöt szítt belőle, aztán megint kifújta, a helyett, hogy az egész csövet megpróbálta volna lenyelni; szegény, buta ember, hiszen ez még azt se tudja, hogy a dolgokat, amik a kezünkbe kerülnek, kivétel nélkül be kell dugni a szájunkba, ez az egyetlen mód, hogy kívül ne maradjanak.

Mondom, nagyon megszántam és halkán felnevettem. Persze rögtön odanézett, felugrott, és sugárzó arccal, sopánkodva futott hozzám, mint egy kiskutya. Kegyesen rámosolyogtam, hogy buzgalmát megjutalmazzam, és megengedtem neki, hogy időközben átnevedesedett toalettemet szárazzal cserélje ki. Ezután intettem neki, hogy leülhet mellém, sőt azt is türtem, hogy felemeljen, és ölébe tegyen. Mindezt azért, mert kíváncsi voltam rá, mit mivel azzal a fekete rudacskával, minnek az neki, szegénykének. „Kö, kö” mondtam neki értelmesen, franciául (Que faites vous? ezt akartam kérdezni).

Erőlködve figyelt, hogy megértse, mit parancsolok, de rögtön láttam, hogy szűk kis agya nem fogja fel szavam jelentését. Zavartan elvigyorodott és ismételte, amit beszéltem. „Kö, kö” mondta, és ugrált, mint egy papagáj. Bosszantott ez az együgyűség, és kicsit összehúztam a szemöldököm, mire aggódva és ijedten figyelni kezdett. „Gagyigó!” mondtam neki, de ezt se értette, csak mondta utánam. „Vevegjó!” próbálkoztam most már haragosan, de nem tudott értelmesen felelni. Homályosan érezhette azonban, hogy akarok valamit, mert dadogni kezdett. „Bubu”, mondta, „Bubuka”, és más ilyen értelmetlen, artikulátlan szavakat ejtett. Lehetetlen ember, igazán nem megyek vele semmire. Megfogtam a fülét, és cibálni kezdtem, erre visszarántotta, ahelyett, hogy értelmes ember módjára levette volna a fejéről, hogy ideadja nekem játszani. Látva, hogy reménytelen az eset, meguntam szegénykét, és hangosan kiabálni kezdtem, hogy jöjjön a másik személyzet, és vigye innen ezt az embert. Jött is már, futva, jól összeszidta a „papá”-t, és átvett tőle. Szegény „papa” elszontyolodva, lehorgasztott fejjel ódalgott vissza az asztalhoz.

.oOo.